

THEODOR HERZL

THEODOR HERZL

keur uit zijn geschriften

met een inleiding van

DAVID BEN-GURION

oud-ministerpresident van Israël

In opdracht van de Nederlandse Zionistenbond uitgegeven door
Joachimsthal's Boekhandel, Uitgevers- en Drukkerijbedrijf N.V.
Amsterdam

Samengesteld door Dr J. Melkman

INHOUD

	Pag.
Inleiding door David Ben-Gurion	5
Uit: De Joodse Staat	11
Uit: De Dagboeken	33
Hoe ontstond Der Judenstaat?	33
Gesprek met Baron de Hirsch	37
Protestrabbijnen	43
Het programma van „Die Welt”	48
Openingsrede bij het eerste congres	50
De practischen en de politieken	53
Brieven	57
Herzls leven	61
Verantwoording	63

INLEIDING

door

DAVID BEN GURION

Na de publicatie van de brochure „Der Judenstaat”, raadde een van zijn vrienden Herzl aan om de brochure van Pinsker: „Auto-emanzipation” te lezen. Nadat Herzl deze brochure gelezen had, zei hij, dat hij Der Judenstaat nimmer geschreven zou hebben, indien hij van het bestaan van Pinskers brochure geweten had.

De Joodse geschiedenis moet het toeval zegenen, dat Herzl „Auto-emanzipation” niet gekend heeft en toch Der Judenstaat geschreven heeft, ook al bracht hij daarin naar zijn eigen zeggen niets nieuws. Herzl heeft bij het schrijven van De Joodse Staat immers iets meer geopenbaard dan een nieuwe idee: hij openbaarde zichzelf, de ziener, de leider, de architect en de grote diplomatieke aanvoerder, een zoals er sinds de nederlaag van Bar-Kochba in Israel niet is opgestaan.

De gedachte, die Herzl terug tot zijn volk gebracht heeft, was, zoals hij zelf vaststelde, niet nieuw. In de motivering van de Zionistische gedachte brengt Herzl vrijwel geen enkel nieuw element, noch in zijn kijk op het Joodse vraagstuk, het vraagstuk van een volk zonder mogelijkheden en zonder uitweg in galoeth, noch in zijn kijk op de noodzakelijkheid van de territoriale concentratie. In de „Judenstaat” zag Herzl nog niet in de terugkeer naar het vaderland de enige mogelijkheid van die territoriale concentratie en van de oprichting van de Joodse staat. Bijna ten aanzien van alle Zionistische theoretische grondstellingen werd Herzl door grote figuren voorafgegaan: Rabbi Jehoeda Alkalai, de moderne ergenaam van Don Joseph Nasi en Rabbi Chajiem Abulafia, de twee Zionistische dromers uit het Spaanse tijdvak; Rabbi Tsewi Hirsch Kalischer en Rabbi Chajiem Loerja onder de Duitse rabbijnen en twee Engelse Joden: Sir Moses Montefiore en Benjamin Disraeli. Van deze beiden vestigde de eerste de eerste landbouwnederzetting in Palestina (1856, Pardes Montefiore) en de laatste schreef de eerste Zionistische roman: Tancred (1842). Ook in

Amerika staat in het begin van de negentiende eeuw een verdiger op van de idee van de Joodse staat: Mordechai Immanuel Noach, die in Noord-Amerika een Joodse staat onder de naam Ararat wilde oprichten. Mozes Hess, de eerste socialistische Zionist en vriend van Marx, droomde van een Joodse staat in Palestina op basis van de leer van Mozes, dat wil zeggen op socialistische basis. De jonge Lasalle hoopte zich aan het hoofd van het Joodse volk te stellen teneinde Erets-Israel te veroveren. De Hebreeuwse schrijvers Perets Smolenskin en David Gordon, en zovele anderen, predikten hartstochtelijk en onophoudelijk voor een terugkeer naar Zion. Wat diepte van inzicht en kracht van uitdrukking betreft moet men Leo Pinsker als de belangrijkste Zionistische denker beschouwen en de brochure „Auto-emanzipation” is tot op heden de belangrijkste klassieke schepping in de Zionistische literatuur gebleven. Zijn heldere en meedogenloze kijk op het Joodse vraagstuk, zijn diepgaande en scherpe analyse van het leven van ons volk en zijn positie in galoeth, zijn precieze, treffende en gespierde uitdrukkingwijze zijn ongeëvenaard.

Feitelijk hebben ook al deze denkers niets nieuws gebracht. Het verlangen van het Joodse volk naar een hernieuwing van zijn zelfstandigheid in het oude eigen land is nimmer onderbroken sinds het in galoeth ging en drie maal daags bad iedere Jood voor de terugkeer naar Zion.

Maar Herzl was de eerste, en dat was zijn historische grootheid, die een nieuwe geest wist in te blazen, een geest van het omzetten in de werkelijkheid, in het geloof en verlangen van het Joodse volk en hij deed dit met het elementaire directe uitdrukkingsvermogen van de realistische visionair en meer nog met zijn staatkundig-architectonisch talent, dat hij toonde in de bijeenroeping van het congres, in de opbouw van de Zionistische organisatie en haar instituten en in het activeren van het Joodse volk tot een staatkundige, nationale en internationale factor.

Herzl kende het geheim van historische scheppingsarbeid zoals niemand van zijn voorgangers. Hij openbaarde het geheim van staatkundige activiteit en dat geheim ontdekte hij zowel bij zichzelf als bij het Joodse volk. Herzl smeedde het Joodse volk voor het eerst nadat het in de gola was gegaan tot staatkundige kracht en factor, tot een scheppende en strijdende kracht, tot een kracht die zijn historisch lot vormt door eigen wil en inspanning.

Tot Herzl was het Joodse volk slechts object en spel in handen van vreemde staatkundige krachten, ten goede of ten kwade; Herzl

veranderde mensenmateriaal dat meegesleurd werd op de golven van de geschiedenis door iedere windstoot, of die nu krachtig of zwak was, tot een volk, dat zijn nationale wil tot uitdrukking wist te brengen en dat zichzelf tot een factor in de internationale arena maakte. Herzl was de schepper van een hernieuwde Joodse politiek. In twee duidelijke, eenvoudige en tegelijk emotionele woorden bepaalde hij het politieke doel van het volk: Joodse staat en ook schiep hij de instrumenten, middelen en krachten, die voor de verwezenlijking van dit doel nodig waren. Herzl begreep, dat het Joodse volk ondanks zijn verspreiding en afhankelijkheid een kracht betekende als het deze kracht maar wist te gebruiken en tot gelding te brengen. En dit weten en deze wil droeg Herzl op het volk over.

Tot aan Herzl toe waren er twee tegengestelde en foutieve opvattingen over de positie van het Joodse volk temidden der andere volkeren gangbaar: de ene opvatting was die van het ghetto, dat er namelijk tussen de Joden en de niet-Joden een diepe onoverbrugbare kloof bestaat en dat de Joden tot de komst van de Messias krachteloos en hulpeloos moesten toezien en afhankelijk blijven van de gunsten der anderen. De tegenovergestelde opvatting was die van de assimilatie, waarin Herzl zelf was opgegroeid en opgevoed, dat namelijk de Joden in het geheel geen volk zijn en dat er slechts een onbelangrijke en voorbijgaande scheiding bestond, berustende op resten van denkbeelden en vooroordelen. En als de Joden er slechts in zouden slagen om gelijk te worden aan hun burens in taal, kleding, gebruiken en gedrag, zou de scheiding verdwijnen en het specifieke, afgezonderde Joodse bestaan ophouden en de Joden zouden een organisch deel gaan uitmaken van de volken temidden van wie zij woonden.

Herzl maakte zich reeds in zijn jeugd van deze zienswijze los door zijn scherpe observatie van de werkelijkheid en door zijn gevoel van menselijke eigenwaarde dat gekwetst werd door de wijze waarop men de Joden behandelde. Hij keerde terug naar het Joodse volk, maar aanvaardde niet de ghetto-opvatting over de machteloosheid van de Joden tot de komst van de Messias.

Doordat hij de Joden als volk beschouwde, begreep Herzl — en hij was hierin misschien de eerste in de galoethgeschiedenis — dat er wederzijdse beïnvloeding mogelijk was tussen het Joodse volk en de andere volkeren, indien slechts de Joden zich als volk zouden organiseren en zodanig zouden handelen. Herzl kwam tot een revolutionnaire conclusie, die op het ogenblik natuurlijk en

vanzelfsprekend lijkt, dat het Joodse volk gelijk is aan andere volkeren, ook al verschilt zijn positie in ongunstige zin van ieder ander volk. Dat wil dus zeggen: „een volk kan slechts zichzelf helpen” en „het Joodse vraagstuk kan slechts opgelost worden door de Joden”. En juist omdat Herzl begreep dat het Joodse vraagstuk een internationaal vraagstuk was en dat de oprichting van de Joodse staat een internationale noodzaak was verstond hij ook de diepe en eenvoudige waarheid dat er alleen door de mobilisatie van de eigen wil en het eigen kunnen van het Joodse volk een mogelijkheid was de andere volkeren er toe te bewegen de oprichting van de Joodse staat te steunen.

Op twee dingen bouwde Herzl zijn geloof in de verwezenlijking van het Zionisme: op de Joodse nood en het Zionistisch ideaal. Evenals alle andere grote bevrijders in de annalen der mensheid kende Herzl het geheim van de geschiedenis dat het leed en de ellende der massa's niet noodzakelijkerwijs behoeven te leiden tot vernedering, slapheid en decadentie, maar dat zij ook een bron kunnen worden van kracht, idealisme en heldendom, indien zij slechts vergezeld gaan van een verlossende en bevrijdende gedachte, die de lijdenden in opstand brengt tegen hun droevig lot en waardoor hun beproevingen de bron worden van een creatieve worsteling.

Toen Herzl zijn brochure over de Joodse staat schreef en het eerste instrument van het politieke Zionisme smeedde: het Zionistische wereldcongres, kende hij niet het Joodse leven in Oost-Europa, dat doordrongen was van positieve Joodse inhoud, opvoeding en traditie. Hij kende zelfs niet de diepe onverbreekelijke band die er bestond tussen het volk en zijn oude vaderland en de schepende waarden, die verborgen waren in de Joodse massa, waren hem vreemd. Maar wat aan zijn kennis van het Jodendom ontbrak werd aangevuld door zijn geniale intuïtie van de menselijke natuur en hij wist waartoe lijdende Joden in staat waren, indien hun slechts een bevrijdend ideaal gegeven werd.

Toen hij in 1902 verscheen voor de Koninklijke commissie voor immigratie van de Engelse regering, gaf hij een verklaring van het falen der kolonisatie-experimenten van de Baron Hirsch in Argentinië in de volgende woorden: „Om de volgende reden leidden deze tot een débâcle: indien iemand wil koloniseren moet hij een vaandel en een idee hebben; het is onmogelijk dit alleen met geld te verwezenlijken. En omdat hij geen vaandel en geen idee had, kon hij niet slagen. Het is onmogelijk met geld een algemene be-

weging van grote massa's in het leven te roepen. Ge moet in hen het geloof in hun toekomst planten en dan kunt ge ook de overgave aan de afmattendste arbeid die er bestaat in hen wekken."

En evenzeer als Herzl oog had voor de drijvende kracht van het ideaal, dat in de harten der massa's klopt, begreep hij ook dat het massale lijden een historische factor was. Hij begreep, dat het lijden de mensen leert om moeilijkheden te overwinnen, waartegen men in normale omstandigheden niet opgewassen is en dat juist in de nood mensen dingen kunnen volbrengen, die daarzonder onmogelijk zijn.

Direct na het eerste congres in 1897 schreef Herzl in zijn dagboek deze onsterfelijke woorden: „Indien ik het Bazelse congres in één uitspraak — die ik uit voorzichtigheid niet openlijk uit zal spreken — samenvat, dan luidt die als volgt: in Bazel stichtte ik de Joodse staat. Als ik dit hardop zou zeggen, zou iedereen in lachen uitbarsten, maar over vijf jaar, in ieder geval over vijftig jaar zal iedereen het inzien."

Waarom geloofde Herzl, dat hij in Bazel de Joodse staat stichtte? In zijn dagboek gaf hij hierop een antwoord: „de staat berust op de wil van het volk daartoe." Herzl activeerde de wil van het volk en daardoor baande hij een nieuwe weg in de Joodse geschiedenis.

„Wij hebben de kracht om een voorbeeldige staat te scheppen", verkondigde Herzl in 1896 nog vóór het Zionistisch congres. Deze korte zinspeling op een voorbeeldige staat, die aan het einde van de „Judenstaat" te vinden is, werd later door Herzl uitgewerkt in een boek, dat geheel hieraan gewijd is: *Altneuland*. In dit boek beschrijft Herzl niet slechts een zelfstandig Joods regiem maar ook een nieuw maatschappelijk bestel, dat gebaseerd is op coöperatie van vrije arbeiders. Herzl was geen socialist maar hij geloofde dat de lijdende mens de mogelijkheid had om zich door eigen wil en krachtsinspanning te bevrijden. Herzl geloofde in de kracht van nationale organisatie en van sociale ordening, in de kracht van wetenschap en techniek. En ook geloofde Herzl in de kracht van het bevrijdende ideaal. Op deze vier fundamenten was zijn visioen en zijn vertrouwen gegrondvest, dat de Joodse staat zeker tot stand zou komen en tevens dat dit een voorbeeldige staat zou zijn.

Zijn geloof is niet beschaamd en zal niet beschaamd worden.

Verwezenlijkt is de droom van de Joodse staat — ook het visioen van de voorbeeldige staat zal werkelijkheid worden.

In 1895, toen Herzl zijn „Judenstaat" schreef, kwam het hem

voor dat hij een wiekslag boven zijn hoofd hoorde. Hij vergiste zich niet. Het was de wiekslag van de Majesteit van Israel. Opnieuw verscheen boven Herzls hoofd de Majesteit van het volk en het viel hem ten deel het brandpunt te worden van de liefde van het volk, van zijn verborgen verlangens, van zijn hoop op verlossing en zijn wederopstanding. Het viel hem ten deel dank zij zijn betoverende persoonlijkheid, zijn gevoelig en liefhebbend hart, zijn onversaagde dapperheid, zijn creatieve werklust, zijn ziele-adel en zijn politiek genie.

Nog tijdens zijn leven, onmiddellijk na het verschijnen van „der Judenstaat”, werd Herzl in de ogen van het volk een legende, rijk aan liefde en pracht, en daardoor bleef hij een vruchtbare en opvoedende werking hebben ook na zijn dood.

Uit: DE JOODSE STAAT

(*Der Judenstaat*)

Voorrede

De gedachte, die ik in dit geschrift vastleg, is eeuwenoud. Het herstel van de Joodse Staat.

De wereld weergalmt van geschreeuw tegen de Joden, en dit wekt de gedachte, die ingesluimerd was.

Ik heb niets uitgevonden, dit moet men zich voor alles en bij ieder punt mijner uiteenzetting duidelijk voor ogen houden. Noch de historisch gegroeide toestanden bij de Joden, noch de middelen ter genezing heb ik uitgevonden. Het materiaal voor het gebouw dat ik ontwerp is in werkelijkheid voorhanden; het is met de hand te grijpen, een ieder kan zich ervan overtuigen. Wil men dus deze poging tot een oplossing van het Joodse vraagstuk met één woord kenschetsen, dan spreke men niet van een „fantasie”, doch hoogstens van een „combinatie”.

In de eerste plaats moet ik mijn ontwerp verdedigen tegen de bewering als zou het een utopie zijn. Eigenlijk houd ik op deze wijze de oppervlakkige beoordelaars terug van een onnozelheid hunnerzijds. Het zou immers geen schande zijn, een menslievende utopie te hebben geschreven. Ik zou mij een gemakkelijk literair succes kunnen verschaffen, als ik voor de lezers, die louter uit tijdverdrijf lezen, dit plan uitgaf in de even onschuldige vorm van een roman, doch dit is geen beminnelijke utopie, zoals men ze voor en na Thomas Moore zo vaak publiceerde. En ik geloof wel, dat de toestand der Joden in de verschillende landen erg genoeg is, om ijdele opschik achterwege te laten.

Om het onderscheid tussen mijn werk en een Utopie duidelijk te maken, kies ik een interessant boek uit de laatste tijd: Freiland van Dr Theodoor Hertzka. Dit is een zinrijk spel der fantasie, gedacht door een uiterst modern nationaal-economisch gevormde geest en zo vreemd aan het leven als de berg op de equator, waarop deze droomstaat ligt. Freiland is een gecompliceerde machinerie met veel tanden en raderen, die in elkaar grijpen zelfs; maar niets

bewijst mij, dat ze ook in werking kunnen worden gesteld. En zelfs wanneer ik Freilandsverenigingen zie ontstaan, blijf ik die beschouwen als een scherts. Daarentegen behelst bovengenoemd ontwerp de toepassing van een in werkelijkheid bestaande drijfkracht. De tanden en raderen van de te bouwen machine geef ik slechts aan in alle bescheidenheid, onder verwijzing naar mijn tekortkomingen, en in het volle vertrouwen, dat er betere technici zijn dan ik.

Op de drijfkracht komt het aan. En wat is deze kracht? De nood der Joden.

Wie durft loochenen dat deze kracht bestaat? Wij zullen ons daarmee in het hoofdstuk over de oorzaken van het antisemitisme bezighouden.

Men kende ook de spankracht, die in de theeketel ontstond, door verhitting van het water en de deksel omhoog tilde. Zulke theeketelphenomenen zijn de Zionistische probeersels, en vele andere uitingen der vereniging „tot bestrijding van het antisemitisme”. Nu beweer ik, dat deze kracht, juist aangewend, krachtig genoeg is om een grote machine te drijven, mensen en dingen te verplaatsen.

De machine kan er uitzien hoe men wil.

Ik heb de innige overtuiging, dat ik gelijk heb — ik weet niet, of ik gedurende mijn leven gelijk zal krijgen. De eerste mannen, die deze beweging beginnen, kunnen bezwaarlijk haar roemrijk einde zien. Doch reeds deze aanvang brengt een hoge fierheid en het geluk ener innerlijke vrijheid in hun bestaan.

Om het ontwerp te beschermen tegen de verdenking een utopie te zijn, zal ik ook spaarzaam wezen met schilderachtige details in de beschrijving. Ik vermoed, dat ook daarzonder gedachteloze spot door persiflage van mijn ontwerp, het geheel zal trachten te ontzenuwen. Een overigens schrandere Jood, die ik de zaak voorlegde, zeide: het als werkelijkheid voorstellen van een detail in de toekomst, kenmerkt de utopie. Dit is onjuist. Iedere minister van financiën houdt bij zijn begroting rekening met cijfers der toekomst en niet slechts met die, welke hij uit het gemiddelde der vorige jaren of uit andere landen construeert, doch ook met cijfers zonder precedent: bijvoorbeeld bij het invoeren van een nieuwe belasting. Men moet nooit een budget onder ogen hebben gehad om dit niet te weten. En zal men daarop een financieel wetsontwerp voor een utopie houden, zelfs wanneer men weet, dat het voorstel nooit geheel ingang kan vinden?

Maar ik stel mijn lezers nog strengere eisen: ik verg van de ont-wikkelden, tot wie ik mij wend, het aanleren van een geheel nieuwe zienswijze. En juist van de besten onder de Joden, die zich met de oplossing van het Jodenvraagstuk bezig hebben gehouden, eis ik, dat zij hun tot dusver gedane pogingen als mislukt en vruchteloos zullen aanschouwen.

Bij de verwezenlijking van de idee heb ik geen enkel gevaar te duchten. Als ik alle in de toekomst liggende gebeurtenissen met voorbehoud noemde, zou het lijken, alsof ik zelf niet in hare mogelijkheid geloofde. Als ik daarentegen de feitenreeks zonder enige beperking aankondig, zou alles er uitzien als een hersenschim.

Daarom zeg ik duidelijk en stellig: ik geloof in de mogelijkheid der uitvoering, al vermeet ik mij ook niet, de beslissende vorm der gedachte te hebben gevonden. De Joodse staat is voor de wereld een levensbehoefte, dus zal hij ontstaan.

Door een enkeling opgezet, zou het een dwaasheid zijn — maar wanneer vele Joden tegelijkertijd aanpakken is het plan uiterst verstandig en de uitvoering biedt geen bijzondere moeilijkheden. De idee is slechts afhankelijk van het aantal harer aanhangers. Misschien zullen onze zoekende, naar hoger strevende jonge mensen, voor wie nu reeds bijna alle wegen versperd zijn, en wie de Joodse staat het zonnige uitzicht opent op eer, vrijheid en geluk, arbeiden aan de verbreiding der idee.

Ik voor mij acht mijn taak vervuld met de publicatie van dit werk. Ik zal nog slechts het woord nemen, als achtenswaardige tegenstanders mij met hun aanvallen hiertoe dwingen, of indien er onvoorziene opmerkingen te weerleggen, vergissingen te herstellen zouden zijn.

Is wat ik te zeggen heb nog niet rijp voor het ogenblik? Loop ik mijn tijd vooruit? Is het lijden der Joden nog niet hevig genoeg? We zullen afwachten.

Het hangt dus slechts af van de Joden, of dit staatsstuk nog slechts de roman van een staat zal zijn. Als het hedendaagse geslacht nog te slap is, zal er een beter, groter geboren worden. De Joden die willen, zullen hun staat hebben en ze zullen hem verdienen.

Inleiding

Het staathuishoudkundig inzicht van mannen, die midden in het practische leven staan, is soms verbluffend beperkt. En slechts op deze wijze is te verklaren, dat ook de Joden de machtsspreuk der

antisemieten gelovig nazeggen: „wij leven van de volkeren, wier gasten wij zijn, en zo wij geen herbergend volk om ons heen behouden, moeten we verhongeren.”

Dat is één van de punten, waaruit blijkt hoezeer ons zelfbewustzijn is verslapt door onrechtvaardige beschuldigingen. Hoe staat het inderdaad met de kwestie van het „herbergende volk”? Voorzover deze niet voortspruit uit oude bekrompenheid, berust ze op de kinderlijke dwaling der physiocraten, dat op de goederenmarkt altijd dezelfde waren terugkeren.

Moeten wij nu eerst, als Rip van Dinkle, uit een duizendjarige slaap ontwaken om in te zien, dat de wereld door het ontstaan van telkens weer nieuwe goederen onophoudelijk verandert?

In onze, dankzij de vorderingen op technisch gebied, wonderbaarlijke tijd, ziet zelfs de armste van geest met zijn verblinde ogen om zich heen nieuwe waarden opduiken. De ondernemingsgeest heeft ze geschapen.

De arbeid zonder ondernemingsgeest is de oude, stationnaire; een typisch voorbeeld daarvan is de landbouwer, die nog woont waar voor duizend jaren zijn voorouders werkten. Elke materiële welvaart is te danken aan ondernemers; men schaamt zich bijna zulk een gemeenplaats neer te schrijven. Dus, zelfs al waren allen louter ondernemers, — zoals men met een dwaze overdrijving zou kunnen beweren — dan nog hadden wij geen herbergend volk van node. Wij zijn niet aangewezen op een cirkelgang van steeds gelijke waren, daar wij nieuwe waren produceren.

Wij bezitten slaven van ongehoorde kracht, wier verschijning in de beschaafde wereld een dodelijke concurrentie voor het handwerk schiep: de machines. Weliswaar heeft men ook arbeiders nodig om de machines te drijven, maar voor dit werk hebben wij mensen genoeg, te veel zelfs. Slechts wie de toestanden onder de Joden in vele streken van Oost-Europa niet kent, zal durven beweren, dat de Joden voor handenarbeid niet deugen of daarin geen lust hebben.

Maar ik wil in dit geschrift geen verdediging der Joden voeren. Dat zou nutteloos zijn. Al wat in het verstandige, en zelfs alles wat in het sentimentele over dit onderwerp te zeggen valt, is al gezegd. Nu is het niet voldoende de overwegingen te vinden, die spreken tot hoofd en hart; de hoorders moeten eerst komen tot begrip, anders predikt men in de woestijn. Zijn echter de toehoorders al zo ver, dan is de gehele prediking overbodig. Ik geloof in een toenemende beschaving der mensheid, ik houd het er slechts voor,

dat deze stijging wanhopig langzaam gaat. Als wij zouden willen wachten tot ook de geest van de gemiddelde mens zich verheven heeft tot de zachtmoedigheid, die Lessing bezielde toen hij Nathan der Weise schreef, dan zou niet alleen ons leven, doch ook dat van onze zonen, klein- en achterkleinzonen daarmee voorbijgaan. Hier komt ons de geesteswereld van een andere zijde te hulp.

Deze eeuw heeft ons een kostelijke renaissance gebracht in de technische prestaties. Slechts op de menselijkheid is deze fabelachtige vooruitgang nog niet van toepassing geweest. De afstanden van de aardbodem zijn te niet gedaan en nog steeds worstelen wij tegen bekrompenheid. Snel en veilig kruisen wij op ontzaglijke stoomboten over tot nu toe onbekende zeeën. Rustig sturen wij spoorwegen de berg op, die wij destijds slechts angstvallig te voet bestegen. Voorvallen uit landen, die men nog niet ontdekt had, toen Europa de Joden al in ghetti opsloot, worden ons in luttele uren overgebracht. Daarom is de Jodennoed een anachronisme — en niet omdat honderd jaar geleden reeds een verlichte geest heerste, die inderdaad slechts vaardig was over de uitgelezenen.

Nu ben ik van mening, dat het electrische licht niet werd uitgevonden, opdat enige snobs hun salons ermee verlichten zouden, doch ter opheldering van de problemen der mensheid. Een daarvan (en lang niet het minst beduidend) is het Jodenvraagstuk. Lossen wij dit op, dan handelen wij niet voor ons zelf alleen, doch ook voor vele anderen, die verdrukt en bekommerd zijn.

Er bestaat een Jodenvraagstuk. Het zou een dwaasheid zijn dit te ontkennen. Het is een verdwaald stuk middeleeuwen, waarmee de beschaafde volkeren ook heden nog met de beste wil geen weg weten. Zij toonden immers hun grootmoedige wil toen zij ons de emancipatie brachten. Het Jodenvraagstuk bestaat overal, waar Joden in min of meer grote hoeveelheid wonen. Waar het niet bestaat, wordt het door immigrerende Joden meegebracht. Wij trekken natuurlijk daar heen, waar men ons niet vervolgt, en dan ontstaat de vervolging door onze verschijning. Dit is waar en blijft waar, overal, zelfs in de meest beschaafde landen (als bewijs geldt Frankrijk), zolang het Joodse vraagstuk niet tot een oplossing gekomen is. De arme Joden brengen nu het antisemitisme naar Engeland over, zij hebben het al in Amerika geïmporteerd.

Ik geloof dat ik het antisemitisme in al zijn gecompliceerdheid begrijp. Ik beschouw deze beweging als Jood, maar zonder haat of vrees. Ik geloof wel te kunnen onderscheiden wat in het antisemitisme te rangschikken valt onder ruwe scherts, grove brood-

nijd, overgeërfd vooroordeel, godsdienstige onverdraagzaamheid, maar ook wat daarin vermeende noodweer is. Ik beschouw het Joodse vraagstuk noch als een sociale, noch als een religieuze kwestie, hoezeer het er soms de kleur van aanneemt. Het is een nationaal vraagstuk, en om dit op te lossen moeten wij er voor alles een politieke wereldkwestie van maken, die in de raad der cultuurstaten zal moeten worden geregeld.

Wij zijn een volk, één volk.

Wij hebben overal eerlijk getracht op te gaan in de ons omringende volksgemeenschap, en slechts het geloof onzer vaderen te behouden. Men staat ons dit niet toe. Tevergeefs zijn wij trouwe, in sommige landen zelfs al te enthousiaste vaderlanders, tevergeefs brengen wij even grote offers aan goed en bloed als onze medeburgers, vergeefs arbeiden wij aan de roem van onze verschillende vaderlanden op het gebied van kunsten en wetenschappen, trachten wij hun rijkdom te verhogen in handel en verkeer. In al onze vaderlanden, waar wij toch al sinds eeuwen wonen, worden wij voor vreemdelingen uitgekreten, vaak door hen, wier stam nog niet in dat land woonde, toen onze vaderen daar al werden onderdrukt. Wie de vreemdeling is in een land, het is een kwestie van macht, zoals alles in het verkeer der volkeren.

Ik geef niets prijs van ons geliefd goed recht, wanneer ik dat als enkeling zonder lastbrief zeg. In de huidige wereldconstellatie, en allicht nog binnen afzienbare tijd gaat macht boven recht. Wij zijn dus tevergeefs overal brave patriotten, evenals de Hugenoten, die men dwong uit te wijken. Als men ons slechts met rust liet...

Maar ik geloof, dat men ons nooit met rust zal laten. Door onderdrukking en vervolging richt men ons niet ten gronde. Geen volk in de geschiedenis heeft zoveel leed en strijd verduurd als wij. De Jodenslachtingen hebben altijd alleen onze zwakkelingen tot afvalligheid gebracht. De sterke Joden keren koppig terug tot hun stam als de vervolging uitbreekt. Dit is duidelijk gebleken in de tijd, die onmiddellijk volgde op de Joodse emancipatie. De geestelijk en materieel hoogstaande Joden verloren hun gevoel van saamhorigheid geheel. Na enige tijd van politieke welvaart assimileren wij ons overal; ik vind dit niet oneerlijk. De staatsman, die in het weefsel zijner natie de inslag van het Joodse ras wenselijk acht, moet dus zorg dragen voor de duurzaamheid van onze politieke welvaart. En zelfs Bismarck vermocht dit niet.

Want diep in het volksgemoed wortelen de vooroordelen tegen ons. Wie zich rekenschap daarvan wil geven, moet maar eens goed

luisteren wanneer het volk spreekt en zich vrijelijk uit: het sprookje en het spreekwoord, beide zijn antisemietisch. Het volk is overal als een groot kind; weliswaar kan men het opvoeden, doch deze opvoeding zou in het gunstigste geval zo ontzaglijk veel tijd kosten, dat wij, zoals ik zeide, in die tussentijd reeds lang ons zelf hadden geholpen, zijn 't op andere wijze. De assimilatie, en daaronder versta ik niet slechts uiterlijkheden in kleding, sommige levensgewoonten, gebruiken en taal, doch een gelijk worden in geest en karakter, de algehele assimilatie der Joden, kan slechts door het gemengde huwelijk bereikt worden. Dit zou echter de meerderheid als een behoefte moeten voelen; het is geenszins voldoende het gemengde huwelijk bij de wet toe te laten. De liberalen in Hongarije, die dit juist gedaan hebben, begaan klaarblijkelijk een vergissing. En dit op doctrinaire leest geschoeide gemengde huwelijk werd al dadelijk goed getypeerd door een der eerste gevallen: een gedoopte Jood huwde een Jodin. De strijd om de thans geldende bepalingen op het huwelijk heeft de tegenstelling tussen Jood en Christen in Hongarije eerder verscherpt dan verzacht en daardoor de vermenging der rassen meer kwaad dan goed gedaan. Wie de ondergang van het Joodse ras door vermenging waarlijk wenselijk acht, kan daartoe slechts één mogelijkheid aanwijzen: de Joden zouden eerst een zo grote economische macht moeten veroveren, dat het oude maatschappelijke vooroordeel overwonnen werd. Dit voorbeeld levert de aristocratie in wier midden de gemengde huwelijken naar verhouding het meest voorkomen. De oude adel laat zich met Joods geld opnieuw vergulden en hierdoor worden Joodse families opgeslorpt. Maar hoe zou dit verschijnsel zich voordoen in de middenklassen, waar het Joodse vraagstuk in hoofdzaak zetelt, daar de Joden een middenstandsvolk zijn? Daar zou de in de eerste plaats nodige verovering van de macht de economische alleenheerschappij der Joden beduiden, die nu immers al valselyk geponeerd wordt. En waar de huidige machtspositie der Joden nu al de nood- en woedekreten der antisemieten wekt, welke uitbarstingen zou zulk een groei van macht dan wel teweeg brengen? Zo'n voorstadium van totale opslorping kan niet worden bereikt, want het zou de onderwerping betekenen van de meerderheid aan een nog kort te voren verachte minderheid, zonder dat deze steunt op administratief of militair geweld. Ik houd dus de resorptie der Joden ook langs de weg van de groei voor een onwaarschijnlijkheid. In de eertijds antisemietische landen zal men mij bijvallen. In de andere, waar de Joden het op het ogenblik goed hebben, zullen

mijn stamgenoten mij vermoedelijk het heftigst bestrijden. Ze zullen mij pas geloven als ze weer eens door een Jodenvervolging bezocht worden. Hoe langer het antisemitisme op zich laat wachten, des te grimmiger zal het losbreken. De infiltratie der emigrerende, door een schijn van veiligheid aangelokte Joden, werkt dan samen met de toenemende klassenstrijd der autochthone Joden en zal met geweld de uitbarsting teweeg brengen. Niets is eenvoudiger dan deze nuchtere conclusie.

Het feit echter, dat ik haar onbeschroomd heb getrokken, slechts rekening houdend met de waarheid, zal mij naar alle waarschijnlijkheid de tegenspraak en de vijandschap der beter gesitueerde Joden op de hals halen. Voor zover slechts particuliere belangen in het gedrang komen van lieden, die zich uit bekrompenheid of lafheid bedreigd voelen, zou men die met een minachtend glimlachje op zij kunnen schuiven. Want de zaak der armen en verdrukten is van groter gewicht. Maar ik wil van de aanvang af tegen verkeerde voorstellingen waken, en in de eerste plaats tegen deze, dat de bezittende Joden, als dit plan verwezenlijkt mocht worden, aan have en goed te kort zou worden gedaan. Daarom zal ik de vermogensrechtelijke kant ervan uitvoerig uiteenzetten aan de hand der literatuur, dan blijft vanzelf de zaak bij het oude.

Ernstiger ware de tegenwerping, dat ik het antisemitisme in de hand werk, als ik ons een volk, één volk noem, dat ik de assimilatie der Joden, daar waar ze te gebeuren staat, verhinder, of daar waar ze zich al voltrokken heeft achteraf nog in gevaar zou brengen, voor zover ik dan als alleenstaande schrijver iets zou vermogen te verhinderen of in gevaar brengen.

Dit verwijt zal uit Frankrijk komen. Ik verwacht het ook uit andere oorden, doch wil de Franse Joden al bij voorbaat antwoorden, daar zij het sterkste voorbeeld zijn.

Hoezeer ik ook de individualiteit eerbiedig, de sterke individualiteit van de staatsman, de uitvinder, de kunstenaar, de wijsgeer of de veldheer, en ook de individualiteit van een groep mensen als geheel, die wij een volk noemen, hoezeer ik ook de individualiteit eerbiedig, betreur ik toch niet haar ondergang. Wie ten onder wil, kan en moet gaan, die ga ten onder. De nationale individualiteit van het Joodse volk echter kan, wil noch moet ten onder gaan. Zij vermag dit niet, daar onze vijanden haar bijeenhouden. Zij wil het niet: in tweeduizend jaren van vreselijk lijden heeft zij dit bewezen. Zij mag niet bezwijken, dit tracht ik, met vele andere Joden, die de hoop niet opgaven, in dit opstel aan te tonen. Hele

takken van het Jodendom mogen afsterven, de stam blijft leven.

En als nu alle of enige Franse Joden tegen dit ontwerp protesteren, daar zij zich reeds „geassimileerd” hebben, dan luidt mijn antwoord eenvoudig: „De hele zaak gaat hun niets aan. Zij zijn Israëlietische Fransen, uitstekend. Dit is echter een interne gelegenheid der Joden.”

Nu zou trouwens het plan tot stichting van een staat, dat ik voorstel, de Franse Joden evenmin schaden als de assimilanten in andere landen. Integendeel, voordeel zou het hun brengen, voordeel! Want zij zouden in hun „chromatische functie”, om met Darwin te spreken, niet meer gestoord worden. Zij zouden zich rustig kunnen assimileren, daar het huidige antisemitisme voor goed tot stilstand gebracht zou zijn. Men zou ook van hen aannemen, dat zij tot in het diepst van hun ziel geassimileerd zijn, als de nieuwe Joodse staat met zijn betere instellingen een feit is geworden en zij niettemin blijven waar zij thans wonen.

Meer nog dan aan de christelijke burgerij zou de verwijdering der stamgetrouwe Joden de assimilanten ten goede komen. Want de geassimileerden raken de rustverstorende, onberekenbare en onvermijdelijke concurrentie kwijt van het Joodse proletariaat, dat door de politieke druk en de economische nood van de ene plek naar de andere, van het ene land naar het andere geslingerd wordt. Dit dolende proletariaat zal worden vastgelegd. Thans kunnen vele christelijke staatsburgers — die men antisemieten noemt — zich verzetten tegen de immigratie van vreemde Joden. De Israëlietische staatsburgers kunnen dat niet, hoewel zij veel zwaarder getroffen worden, want op hen drukt in de eerste plaats de concurrentie van economisch gelijksoortige individuen, die bovendien nog antisemitisme importeren en het bestaande verscherpen. Het is een heimelijke zorg der assimilanten, die zich lucht in instellingen van weldadigheid. Zij richten emigratie-verenigingen op voor immigrerende Joden. Dit verschijnsel omvat een tegenstelling, welke men gemakkelijk zou vinden als het niet lijdende mensen betrof. Sommige dezer steuncomité's zijn niet vóór, maar tegen de volgende Joden. De stakkers moeten maar zo gauw, zo ver mogelijk worden weggestuurd. En zo ontdekt men bij nadere beschouwing, dat menig schijnbare Jodenvriend slechts een als weldoener verklede antisemiet van Joodse afkomst is.

Doch zelfs de kolonisatiepogingen van waarlijk welgemeende lieden hebben zich niet kunnen handhaven, ofschoon ze als proef belangwekkender waren. Ik geloof niet, dat het hier of daar alleen

om sport te doen was, dat de een of andere arme Joden liet emigreren zoals men paarden laat draven. Daar is de zaak dan toch te ernstig en te droevig voor. Interessant waren deze proeven in zoverre, dat zij praktisch en in het klein de idee van een Joodse staat belichaamden. En zelfs nuttig waren ze, daar er fouten werden gemaakt, waaruit men bij een verwezenlijking in het groot lering kan trekken. Weliswaar is er ook schade aangericht bij deze proeven: de overplanting van het antisemitisme naar nieuwe streken, die het noodzakelijk gevolg is van zulk een kunstmatige infiltratie, acht ik nog een der geringste nadelen. Erger is het dat de onvolgende resultaten bij de Joden zelf de twijfel wakker riepen aan de bruikbaarheid van het Joodse mensenmateriaal. Aan deze twijfel kunnen echter verstandige mensen enigermate tegemoet komen door de volgende eenvoudige redenering: wat in het klein ondoelmatig is, of onuitvoerbaar, dat hoeft dat in 't groot nog niet te zijn. Een kleine onderneming kan onder dezelfde voorwaarden waaronder een grotere winstgevend is, met verlies werken. Een beek is zelfs niet met een roeiboortje te bevaren, de stroom waartoe hij zich verbreedt draagt statige ijzeren schepen.

Niemand is sterk of rijk genoeg om een volk van de ene woonplaats naar een andere over te brengen. Dat vermag slechts een idee. De staats-idee heeft zeker deze kracht. De Joden hebben niet opgehouden, de hele nacht hunner geschiedenis door, die koninklijke droom te dromen: „Het volgend jaar in Jerusalem.” Het is ons oude parool; nu is het zaak te tonen, dat uit de droom een gedachte kan worden geboden, klaar als de dag.

Daarover moet in de eerste plaats in onze zielen schoon schip worden gemaakt en menige oude, versleten, verwrongen, bekrompen voorstelling moet worden opgeruimd. Zo zal menig stompzinnig brein zich verbeelden, dat wij uit de beschaving de woestijn in moeten trekken. Onjuist. De verhuizing geschiedt in het hart der beschaving zelf. Wij dalen niet naar een lagere trap, doch bestijgen een hogere, zullen geen lemen hutten betrekken, doch fraaie, moderne huizen, die wij nieuw gaan bouwen en ongehinderd mogen bezitten. Wij zullen ons bezit niet verliezen, maar het productief maken. Wij geven ons goed recht slechts voor een beter prijs. Wij scheiden niet van onze geliefde oude gewoonten, doch vinden ze weder. Wij verlaten het oude huis niet vóór het nieuwe gereed is. En die wegtrekken zijn altijd slechts zij, die zeker zijn hun positie te zullen verbeteren. Eerst de armzaligen, dan de armen, daarna de welgestelden, het laatst de rijken. De

voorlopers klimmen op tot de hogere kaste, totdat deze haar leden nazendt. De uittocht is tegelijkertijd een opgaande klassenbeweging.

Het Joodse vraagstuk

De noodtoestand der Joden zal niemand loochenen. In alle landen, waar zij in merkbaar aantal wonen, worden zij meer of minder hevig vervolgd. De rechtsgelijkheid, voor zover die bij de wet bestaat, is te hunnen ongunste bijna overal feitelijk opgeheven. Zelfs de middelmatig hoge posten in het leger, in openbare en particuliere ambten zijn voor hen ontoegankelijk. Men probeert ze uit het handelsverkeer te dringen: „Koopt niet bij Joden!”

De aanslagen in het Parlement, in vergaderingen, in de pers, op de kansel, op straat, op reis — uitsluiting uit sommige hotels — en zelfs in publieke vermakelijkheden, vermeerderen met de dag. De vervolgingen hebben een verschillend karakter al naar de aard van het land of de maatschappelijke kring.

In Rusland worden de Joodse dorpen gebrandschat, in Roemenië slaat men een paar mensen dood, in Duitsland ranselt men ze bij gelegenheid eens af, in Oostenrijk terroriseren de antisemieten het gehele openbare leven, in Algiers trekken opruiende predikers rond, in Parijs weren de zogenaamd chique kringen de Joden en sluiten de clubs de Joden uit. De nuances zijn ontelbaar. Overigens wil ik hier geen klagelijke opsomming trachten te geven van alle Joodse klachten, hoe treurig ze ook zijn.

Het is niet mijn doel een stemming van medelijden voor ons wakker te roepen. Dat is allemaal voos, nutteloos en onwaardig. Ik stel mij ermee tevreden de Joden te vragen: of het waar is, dat in de landen waar wij in grote getale wonen, de toestand van Joodse advocaten, dokters, technici, leraren en ambtenaren van allerlei soort hoe langer hoe ondraaglijker wordt? Of het waar is, dat onze gehele Joodse middenstand ernstig wordt bedreigd? Of het waar is, dat tegen onze beter gesitueerden alle hartstochten van het gepeupel worden opgezweept? Of het waar is, dat onze armen veel zwaarder te lijden hebben dan ieder ander proletariaat?

Ik geloof, dat overal de druk aanwezig is. In de economisch hoogste kringen der Joden veroorzaakt die een gevoel van onbehaaglijkheid. In de middenstand is het een doffe, zware beklaming. In de onderste lagen is het grauwe ellende.

Een feit is het, dat het overal op hetzelfde uitloopt en het laat zich samenvatten in de klassieke, Berlijnse uitroep: „Joden eruit!”

Nu zal ik het Jodenvraagstuk in zijn beknopte vorm weer-geven: Moeten wij „eruit” en waarheen?

Of kunnen wij nog blijven en hoe lang?

Laat ons eerst de kwestie oplossen van het blijven. Mogen wij op betere tijden hopen, geduldig berusten, in vertrouwen op God afwachten dat vorsten en volkeren der aarde hun stemming te onzen gunste wijzigen? Ik beweer, dat wij geen kentering in deze stroming kunnen verwachten. Waarom? De vorsten — zelfs wanneer wij ze even na aan 't hart lagen als de andere burgers — kunnen ons niet beschermen. Zij zouden zich de Jodenhaat op de hals halen, omdat zij de Joden te veel welwillendheid betoonden. En onder dit „te veel” is te verstaan: minder dan waarop ieder gewoon burger, of iedere volksstam recht heeft. De volkeren, in wier midden Joden wonen, zijn allen verbloemd of onverbloemd antisemieten.

Het gewone volk heeft geen historische zin en kan die ook niet hebben. Het weet niet, dat de zonden der middeleeuwen thans aan de volkeren van Europa worden gewroken. Wij zijn geworden wat de ghetti van ons gemaakt hebben. Wij hebben ongetwijfeld meer kundigheid veroverd in de geldhandel, omdat men ons deze in de middeleeuwen toegeworpen heeft. Thans herhaalt zich dezelfde gang van zaken. Men dwingt ons weder de geldhandel op, — die tegenwoordig de Beurs heet — terwijl men ons alle andere bestaansmogelijkheden afsnijdt. Gaan wij echter naar de Beurs, dan is dat weer een nieuw bewijs voor onze minderwaardigheid. Daarbij produceren wij onophoudelijk middelmatige intellecten, voor wie geen arbeidsveld is en die daardoor een even groot maatschappelijk gevaar vormen als de aangroeiende kapitalen. De ontwikkelden en zij die niets bezitten onder de Joden, komen thans allen bij het socialisme terecht. De sociale veldslag zou dus in ieder geval op onze rug worden geleverd, daar wij in de kapitalistische zowel als in de socialistische gelederen op de gevaarlijkste posten staan.

Tot dusver gedane pogingen tot oplossing

De kunstmiddelen, die men tot dusver ter bestrijding van de noodtoestand der Joden heeft aangewend, waren òf te klein — zoals de verschillende kolonisaties — òf verkeerd gedacht, zoals de pogingen om van de Joden in hun tegenwoordige woonplaatsen boeren te maken.

Wat is er immers mee bereikt, als men een paar duizend Joden naar een andere streek brengt? Of ze gedijen er, en dan groeit met hun welvaart het antisemitisme, óf ze gaan dadelijk ten onder. Met de tot heden gedane pogingen om arme Joden naar andere landen te evacueren, hebben wij ons reeds eerder bezig gehouden. Die evacuatie is in ieder geval onvoldoende en zonder doel, zo niet juist tegen de draad in. De oplossing wordt er door uitgesteld, verplaatst en misschien zelfs bemoeilijkt.

Wie echter van de Joden landbouwers wil maken die vergist zich deerlijk. De boer vormt een historische categorie, men ziet dat het beste aan zijn klederdracht, die in de meeste landen eeuwenoud is, en aan zijn gereedschappen, die precies dezelfde zijn als in de tijd van zijn bet-overgrootvader. Zijn ploeg is nog dezelfde, hij zaait uit zijn voorschoot, maait met de klassieke zeis, dorst met de vlegel. Wij weten echter dat er thans voor dat alles machines zijn. De agrarische kwestie is er slechts een van machines. Amerika moet het van Europa winnen zoals het grootgrondgezit het kleine bezit verzwelgt. De boer als figuur behoort tot de categorie van hen, die aan het uitsterven zijn. Als men de boerenstand kunstmatig conserveert, dan geschiedt dat wegens de politieke belangen die hij te dienen heeft. Een nieuwe boerenstand naar het oude recept maken is een onmogelijk en dwaas werk. Niemand is rijk of sterk genoeg de beschavingsgeschiedenis met geweld terug te dringen. Het behouden van verouderde maatschappelijke waarden is al een ontzaglijke taak, waartoe alle machtsmiddelen, zelfs die van een autoritisch geregeerde staat nauwelijks toereikend zijn.

Wil men dus van de Jood, die intelligent is, eisen, dat hij een boer van de oude stempel wordt? Dat zou hetzelfde zijn als wanneer men tot de Joden zeide: „Hier heb je een handboog, trek ten strijd!” Hoe, met een handboog, terwijl de anderen klein kaliber geweren en Kruppkanonnen hebben? De Joden, die men „verboeren” wil, hebben volkomen gelijk als ze in die omstandigheden niet van hun plaats wijken. De handboog is een schoon wapen en ze stemt mij, als ik daar eens tijd voor heb, elegisch. Maar ze hoort thuis in het museum.

Nu zijn er inderdaad streken, waar de tot wanhoop gebrachte Joden naar het land trekken, of zouden willen trekken, en dan blijkt, dat juist die punten — zoals b.v. de enclave van Hessen in Duitsland en vele provinciën in Rusland — brandpunten zijn van antisemitisme.

Want de wereldverbeteraars, die de Joden aan het boeren zetten,

vergeten een zeer gewichtige figuur, die danig meespreekt. En dat is de boer. Ook de boer heeft volkomen gelijk. Grondlasten, oogst-risico, de druk der grootgrondbezitters, die goedkoper werken, en de concurrentie van Amerika vooral maken hem het leven al zuur genoeg. Bovendien kan de graanaccijns niet in 't oneindige stijgen. Men kan de fabrieksarbeider toch niet laten verhongeren, men moet, daar zijn politieke invloed in opkomst is, zelfs hoe langer hoe meer rekening met hem houden.

Al deze moeilijkheden zijn wel bekend, ik vermeld ze daarom slechts vluchtig. Ik wilde eenvoudig aantonen hoe waardeloos de tot dusver met een vast doel — in de meeste gevallen zelfs met een lofwaardig doel — gedane pogingen tot oplossing waren. Noch de evacuatie, noch de kunstmatige verlaging van het geestelijk peil in ons proletariaat kan helpen. Het panacee der assimilatie hebben wij al onderzocht. Zo is het antisemitisme niet te bestrijden. Het kan niet vernietigd worden zolang de oorzaken niet vernietigd zijn. En zijn deze te vernietigen?

Oorzaken van het antisemitisme

Wij spreken nu niet meer over de gevoelsmotieven, oude vooroordelen en bekrompenheid, maar over de politieke en economische oorzaken. Ons hedendaagse antisemitisme mag men niet verwarren met de godsdienstaat tegen de Joden van oude tijden, hoezeer de Jodenhaat in sommige landen tegenwoordig nog een confessionele tint heeft. De grote lijn der beweging tegen de Joden is thans een andere. In de voornaamste landen van het antisemitisme is dit een gevolg van de Joodse emancipatie. Toen de beschaafde volkeren de onmenselijkheid der uitzonderingswetten inzagen en ons de vrijheid gaven, toen kwam die vrijheid te laat. Wettelijk waren wij in de tot dusver door ons bewoonde streken niet meer te emanciperen. Wij hadden ons, merkwaardig genoeg, in het ghetto tot een middenstandsvolk ontwikkeld en traden naar buiten als een gevreesde concurrentie voor de middenstand. Zo stonden wij na de emancipatie plotseling in het strijdperk der bourgeoisie en moesten daar een dubbele tegenstand verduren, van binnen en van buiten. De christelijke bourgeoisie zou er niets tegen hebben ons aan het socialisme ten offer te brengen, maar dit zou weinig helpen.

En toch kan men de rechtsgelijkheid der Joden, daar waar ze bestaat, niet meer te niet doen. Niet alleen omdat dit tegen ieder

modern begrip in zou druisen, doch ook omdat dit ogenblikkelijk alle Joden, rijk en arm, in de armen der revolutionaire partijen zou werpen. Men kan eigenlijk niets afdoends tegen ons ondernemen. Vroeger ontnam men de Joden hun juwelen. Hoe zal men heden ten dage het roerende bezit aantasten? Het berust in gedrukte papieren stukken, die ergens in de wereld, wellicht in christenbanken opgeborgen zitten. Nu kan men weliswaar de aandelen en oprichtingsbewijzen van spoorwegen, banken, industriële ondernemingen van allerlei soort belasten, en waar de progressieve inkomstenbelasting bestaat is ook het gehele complex van roerend kapitaal te treffen. Maar als men dergelijke pogingen toch zou ondernemen, zou men overal grote economische crises beleven, die zich geenszins tot de in de eerste plaats betrokken Joden alleen zouden beperken. Door de onmogelijkheid de Joden te treffen, verscherpt en verergert slechts de haat. Onder de volkeren groeit het antisemitisme iedere dag, ieder uur en het moet verder groeien, daar de oorzaken blijven bestaan en niet vernietigd kunnen worden. De diepere oorzaak is het in de middeleeuwen verloren vermogen tot assimilering, de onmiddellijke oorzaak is onze overproductie aan middelmatigheden, die geen toekomst hebben in de lagere kaste en geen mogelijkheid tot opklimmen — dus geen normale toekomst naar omlaag en geen gezonde vlucht naar omhoog. Naar beneden komen wij langs de weg van het proletariaat tot de revolutie, worden wij de onderofficieren in het leger van alle revolutionaire partijen, en tegelijkertijd groeit naar boven de angstwekkende macht van ons kapitaal.

De uitwerking van het antisemitisme

De op ons uitgeoefende druk verbetert ons niet. Wij zijn niet anders dan andere mensen. Wij hebben onze vijanden niet lief, dat is zeer juist. Maar slechts wie in staat is zichzelf te overwinnen, mag ons dat verwijten. De onderdrukking wekt natuurlijk bij ons een vijandelijke gezindheid tegen onze onderdrukkers — en die vijandigheid vermeerdert weer de druk. Het is onmogelijk uit die kringloop te geraken.

„Jawel,” zullen weekhartige dwepers zeggen, „dit is wèl mogelijk. En wel door de menselijke goedheid in de juiste richting te leiden.”

Moet ik dan waarlijk nog bewijzen, welk een sentimenteel gebazel dit is? Wie een verbetering van toestanden op de goedheid

der mensen wil bouwen, die zou inderdaad een utopie schrijven.

Ik sprak reeds van onze „assimilatie”. Ik zeg geen moment dat ik die wenselijk acht. Ons volk is historisch te zeer beroemd, en staat ondanks alle vernedering te hoog, dat wij zijn ondergang zouden wenschen. Maar misschien zouden wij overal in de ons omringende volkeren spoorloos kunnen opgaan, als men ons slechts twee geslachten lang met rust zou laten. Maar men zal ons niet met rust laten. Na korte tijdperken van verdraagzaamheid wordt steeds weer de vijandigheid wakker. Onze welvaart schijnt als een prikkel te werken, daar de wereld gewoon was ons sinds eeuwen te beschouwen als de verachtelijkste onder de armen. Daarbij overziet men uit onwetendheid, of kleinzieligheid, dat onze welstand ons Joodzijn verzwakt en onze eigenaardigheden uitwist. Slechts de onderdrukking bindt ons weder vast aan de stam, slechts de haat van onze omgeving maakt weer vreemdelingen van ons.

Zo zijn en blijven wij dan ondanks ons zelfden, een historische groep van kennelijke saamhorigheid.

Wij zijn een volk, de vijand maakt dit van ons, buiten onze wil, zoals dat altijd in de geschiedenis het geval is. In de nood zijn wij één en daar openbaart zich opeens onze kracht. Ja, wij hebben de kracht een staat, een modelstaat te vormen. Wij bezitten alle menselijke en zakelijke middelen die daarvoor nodig zijn.

Het verschijnsel der menigte

Het zal wel niet nodig zijn de beweging met veel moeite leven in te blazen. Dat doen de antisemieten voor ons. Ze behoeven maar evenveel te doen als vroeger en de emigratie der Joden ontwaakt daar, waar ze niet bestaat en wordt sterker daar, waar ze reeds te vinden is. Wanneer de Joden in antisemietische landen blijven wonen, vindt dat zijn oorzaak hoofdzakelijk in het feit, dat zelfs de historisch minst ontwikkelden weten hoe weinig ons de talloze verwisselingen van woonplaats door de eeuwen heen geholpen hebben. Als er thans een land zou bestaan, waar men Joden welkom heette, en hun daar toch veel minder voordelen bood dan hun de eventuele Joodse staat verzekert, dan zou daarheen ogenblikkelijk een grote trek van Joden beginnen. De allerarmsten, die niets te verliezen hebben, zouden zich erheen begeven. Ik beweer echter, en ieder zal voor zichzelf weten, of dit zo is, dat de emigratie-behoefte, als verweer tegen de last, die op ons drukt, bij ons zelfs in welgestelde kringen bestaat. Nu zouden wel de aller-

armsten al voldoende zijn om een staat te stichten; ze zijn zelfs het geschiktste materiaal voor een kolonisatie, daar men voor een grote onderneming een weinig wanhoop in zich moet hebben.

Wanneer echter onze desperado's door hun aanwezigheid, door hun arbeid, de waarde van het land vermeerderen, dan doen zij van lieverlede ook bij de kapitaalkrachtigen de lust ontstaan te volgen.

Hoe laat de massa zich zonder bevel naar een bepaald punt dirigeren?

Er zijn enkele Joodse weldoeners in grote stijl, die het lijden der Joden door Zionistische pogingen willen verzachten. Zulke weldadigen hebben zich reeds met deze vraag beziggehouden en zij dachten ze op te lossen door de emigranten geld of arbeidsmiddelen in de hand te stoppen. De weldoener zei zodoende: „Ik geef de mensen geld, dat zij weg gaan.” Dit is door en door verkeerd en met al het geld van de wereld niet af te dwingen.

Mijn maatschappij daarentegen zal zeggen: „wij betalen ze niet, wij laten ze betalen. Maar wij bieden ze wat aan.”

In wil dit met een aardig voorbeeld aanschouwelijk maken: Een dezer weldadigen, die we de baron zullen noemen, en ik, wilden op een hete Zondagmiddag een mensenmenigte hebben op de vlakte van Longchamps bij Parijs. De baron zal, als hij ieder apart 3 frcs. belooft, voor 200.000 francs 200.000 zwetende, ongelukkige mensen naar buiten halen, die hem zullen verwensen, omdat hij ze die kwelling heeft aangedaan.

Ik daarentegen zet die 200.000 frs. als prijs op het snelstlopende paard — en dan laat ik de mensen door omheiningen van Longchamps uitsluiten. Wie er in wil moet betalen: 1 franc, 5 frs., 20 frs.

Het gevolg is, dat ik een half miljoen mensen naar buiten krijg, de president van de republiek rijdt in een met vier paarden gespannen koets voor, en de menigte verheugt en vermaakt zich er mee. Het is voor de meesten, ondanks zonnehitte en stof, een heerlijke beweging in de open lucht, en ik heb voor 200.000 francs een miljoen aan entréegelden en belasting op gemakelijkheden ontvangen. Ik zal er deze mensen, wanneer ik wil, weer heen krijgen; — de baron niet, onder geen voorwaarde.

Voordelen der Joodse emigratie

Ik denk wel, dat de regeringen dit ontwerp vrijwillig, of onder de druk der antisemieten enige opmerkzaamheid zullen schenken,

en misschien zal men zelfs van de beginne af het plan hier en daar met sympathie tegemoetkomen, en daarvan aan de „Society of Jews” ook blijk geven.

Want door de Jodenmigratie, zoals ik ze bedoel, zullen geen economische crises ontstaan; zulke crises, die als nasleep van Jodenvervolgingen overal zouden komen, worden door de uitvoering van dit ontwerp veeleer verhinderd. Een langdurige periode van welvaart zou in de thans antisemitische landen aanvangen. Er zal immers, zoals ik reeds zo vaak zei, een inwendige opschuiving bij de niet-Joodse burgers plaats vinden naar de langzaam en systematisch opengevallen posten der Joden. Wanneer men ons niet slechts met rust laat, doch daarenboven helpt, zal deze beweging overal bevruchtend werken. Het is ook een bekrompen voorstelling, waaruit men zich los moet maken, dat de uittocht van vele Joden een verarming teweeg zou brengen in de verschillende landen. Anders vindt een uittocht plaats uit hoofde van vervolgingen, waarbij immers, zoals in de oorlogsverwarring, goederen vernietigd worden. Hoe anders is een vreedzame en vrijwillige uittocht van kolonisten, waarbij alles met inachtneming van verkregen rechten, in alle wettelijkheid, vrij en openlijk, op klaarlichten dag, onder de ogen der overheid, onder de controle der publieke opinie kan worden voltrokken. De trek van christen-proletariërs naar andere werelddelen zou door de Joodse beweging tot staan komen.

De staten krijgen bovendien het voordeel, dat hun exporthandel geweldig toeneemt, want de geëmigreerde Joden zijn daarginds nog lang op de Europese producten aangewezen en zullen ze noodzakelijkerwijze daar vandaan betrekken. Door de plaatselijke groepen zou een billijk ruilverkeer in het leven kunnen worden geroepen, in de gewone behoeften zou nog lang worden voorzien door de vroegere plaatsen.

Een der grootste voordelen zou wel de verlichting zijn. De sociale ontevredenheid zou een tijd lang tot zwijgen kunnen worden gebracht, die misschien 20 jaar, misschien ook langer zou duren, in ieder geval echter gedurende de gehele tijd der Joodse migratie.

De ontwikkeling der sociale kwestie hangt slechts af van de ontwikkeling der technische middelen. De stoom heeft de mensen om de machines in de fabrieken bijeengebracht, waar zij opeengepakt werden en door elkaar ongelukkig gemaakt. De productie is enorm, stelselloos en willekeurig en veroorzaakt telkens felle crises, waarbij met de ondernemers ook de arbeiders te gronde

gaan. De stoom heeft de mensen opeengeperst, de electriciteit zal ze vermoedelijk weer uiteendrijven en ze misschien in gelukkiger arbeidsvoorwaarden brengen. In ieder geval zullen de uitvinders op technisch gebied, die ware weldoeners der mensheid, ook na de aanvang der Joodse emigratie verder arbeiden en naar we hopen weer wonderbaarlijker, neen, steeds wonderbaarlijker dinger vinden dan tot nu toe.

Reeds schijnt het woord „onmogelijk” uit de taal der techniek te zijn verdwenen. Als er een man uit de vorige eeuw zou terugkomen, dan zou hij ons gehele leven vol onbegrijpelijke toverij vinden. Waar wij, moderne mensen, met onze hulpmiddelen verschijnen, veranderen wij de woestijn in een tuin. Voor het bouwen van steden hebben wij thans evenveel jaren nodig als in vroegere tijdperken der geschiedenis eeuwen — dat bewijzen talloze voorbeelden in Amerika. De afstand is als hindernis overwonnen.

De schatkamer van de moderne geest bergt al onschatbare rijkdommen, iedere dag vermeederen zij, honderdduizend hoofden peinen en zoeken op alle plekken der aarde en wat één ontdekte, behoort het volgende ogenblik de gehele wereld.

Wij zelf zouden in het Joodse land alle nieuwe experimenten willen aanwenden, uitwerken, en zoals wij met de zevenurige werkdag een experiment doen ten behoeve der gehele mensheid, zo zullen wij voorgaan in al wat menslievend is, en van ons nieuwe land een proefland en een modelland maken.

Na de uittocht der Joden zullen de door hen geschapen ondernemingen blijven waar ze waren. En niet eens zal de Joodse ondernemingsgeest daar ontbreken, waar men ze graag heeft. Het Joodse roerende kapitaal zal ook voortaan zijn beleggingen dáár zoeken, waar de bezitters bekend zijn met de verhoudingen. En terwijl thans het Joodse kapitaal in geld, wegens de vervolgingen buitenslands de verst afgelegen ondernemingen zoekt, zal het bij deze minnelijke oplossing terugkomen en bijdragen tot de verdere bloei van de huidige wooplaatsen der Joden.

Slotwoord

Hoeveel is er nog onverklaard gebleven, hoeveel gebreken, hinderlijke oppervlakkigheid en nutteloze herhalingen vertoont dit opstel nog, dat ik toch lang in mijn gedachten heb gehouden en vaak opnieuw bewerkt heb.

De verstandige lezer, die ook de diepere zin der woorden kan

lezen, zal zich door de gebreken niet laten afstoten. Hij zal eerder nog aangespoord worden met alle kracht zijner scherpzinnigheid deel te nemen aan een werk, dat niet de enkeling behoort, om dit te verbeteren.

Heb ik niet vanzelfsprekende dingen verklaard, en gewichtige bezwaren overzien?

Enige tegenwerpingen heb ik getracht te weerleggen, ik weet dat er nog vele andere zijn, van hogere en lagere orde.

Tot de bezwaren van hoger orde dit, dat op de wereld de noodtoestand der Joden niet de enige is. Ik geloof echter, dat wij maar moeten beginnen een deel der ellende uit de weg te ruimen; zelfs al is die voorlopig alleen die van ons zelf.

Verder kan men zeggen, dat wij geen nieuwe verschillen tussen de mensen moesten brengen, geen nieuwe grenzen trekken, maar liever de oude moesten opheffen. Ik geloof, dat het de beminlijke dwepers zijn, die zo denken, doch het stof van hun gebeente zal reeds lang spoorloos zijn verstrooid, als de nationale idee nog steeds zal bloeien. De algemene verbroedering is nog niet eens een schone droom. Wij hebben de vijand nodig om ons tot de hoogste inspanning op te voeren.

Doch wat nu? De Joden zullen in hun eigen land geen vijanden meer hebben, en waar zij in welvaart verzwakken en minder worden, zal nu eerst recht het Joodse volk ten onder gaan? Ik ben van mening, dat de Joden altijd genoeg vijanden hebben, evenals iedere andere natie. Wanneer zij echter op eigen bodem staan, kunnen zij nimmer meer over de wereld verstrooid worden. Een herhaling van de diaspora bestaat niet, zolang niet de ganse beschaving der wereld ineenvalt. En dit kan slechts een onnozele bevreesd maken. De huidige beschaving heeft genoeg machtsmiddelen om zich te verdedigen.

De bezwaren van lagere orde zijn talloos, zoals er ook meer mensen zijn van lagere dan van hogere orde. Enige bekrompen voorstellingen trachtte ik te bestrijden.

Wie zich onder de witte vlag met de zeven sterren wil scharen, moet meehelpen in deze veldtocht der geestelijke bevrijding. Misschien zal de strijd in de eerste plaats gevoerd moeten worden tegen menige boosaardige, bekrompen, kleinzielige Jood.

Zal men niet zeggen, dat ik de antisemieten wapens in handen geef? Waarom? Omdat ik de waarheid toegeef? Omdat ik niet beweer, dat wij louter voortreffelijke mensen onder ons tellen?

Zal men niet zeggen, dat ik een weg aanwijs, langs welke men

ons kan benadelen? Dat bestrijd ik met kracht en klem. Wat ik voorstel, kan slechts uitgevoerd worden met de vrije toestemming der Joodse meerderheid. Het kan gericht zijn tegen alleenstaande, zelfs tegen groepen van de thans machtige Joden — maar nooit of te nimmer van de staat uit tegen alle Joden. Men kan de rechtsgelijkheid der Joden, daar waar ze eenmaal bestaat, niet meer opheffen, want zelfs de voorbereidende pogingen daartoe zouden alle Joden, arm en rijk, in de armen der revolutionaire partijen drijven. Reeds het begin van officiële onrechtvaardigheden tegen de Joden heeft overal economische crises ten gevolge. Men kan dus weinig van belang tegen ons uitrichten, zonder zich zelf daarmee te schaden. Intussen groeit en groeit de haat. De rijken bemerken daar niet veel van, maar onze armen! Vraagt het onze armen, die sinds de opleving van het antisemitisme erger dan ooit geproletariseerd worden.

Misschien zullen enige welwillenden menen, dat de druk nog niet groot genoeg is voor emigratie, en zelfs bij gewelddadige uitdrijvingen zou blijken, hoe ongaarne onze mensen wegtrekken. Ja, omdat zij niet weten waarheen! Daar zij nog van de ene ellende in de andere komen. Maar wij wijzen hun de weg naar het beloofde land. En de vreselijke macht der gewoonte moet de schone macht der geestdrift bestrijden.

Zijn de vervolgingen niet meer zo boosaardig als in de middeleeuwen? Ja, maar onze gevoeligheid is toegenomen, zodat wij vermindering in ons lijden niet voelen. De lange vervolgingen hebben onze zenuwen overprikkeld.

En als men nog zegt: de onderneming is hopeloos, zelfs wanneer wij het land en de souvereiniteit krijgen, daar slechts de armen meegaan? Juist dezen hebben wij in de eerste plaats nodig! Slechts de desperado's zijn voor veroveringen bruikbaar.

Iemand zal zeggen: Ja, als dat mogelijk was, zou het allang gebeurd zijn!

Vroeger was het niet mogelijk. Thans is het mogelijk. Nog voor honderd, voor vijftig jaar zou het een utopie zijn geweest. Thans is het werkelijkheid. De rijken, die een heerlijk overzicht hebben over alles wat op technisch gebied bereikt is, weten heel goed, wat er met geld te doen is. En zo zal het gaan. Juist de armen, de eenvoudigen, die niet vermoeden, welke overmacht de mens reeds bezit over de natuurmachten, zullen in de nieuwe boodschap het sterkste vertrouwen hebben. Want zij hebben de hoop op het Beloofde Land niet verloren.

Daar is het, Joden! Geen sprookje, geen bedrog! Ieder kan zich overtuigen, want ieder draagt een stuk van het beloofde land mee over, deze in zijn hoofd, gene in zijn armen, en een derde in het bezit, dat hij verworven heeft.

Alleen zou het de schijn kunnen wekken, of dit een zaak wordt van lange duur! Ook in het gunstigste geval zou het begin van een staatsinrichting nog vele jaren op zich laten wachten. Intussen worden overal Joden bespot, gekrenkt, gescholden, geranseld, geplunderd en vermoord. Neen, wanneer we maar beginnen met de uitvoering van het plan, dan komt het antisemitisme overal dadelijk tot stilstand. Want het is het vredestractaat. Als de Jewish Company is opgericht, zal deze tijding in één dag naar de verste hoeken der aarde door onze bliksemsnelle draden overgebracht zijn.

En dan begint de verlichting ogenblikkelijk. Uit de middenstand verdwijnt het te veel aan middelmatige intellecten. Zij stromen tot onze eerste organisatie toe en vormen daar onze eerste technici, officieren, leraren, ambtenaren, juristen, artsen. En zo gaat de zaak door, snel en toch zonder schokken.

Men zal in de synagogen bidden voor het gelukken van het werk. Maar ook in de kerken! Het is de bevrijding van een druk waaronder allen hebben geleden.

Maar eerst moet het helder worden in de hoofden. De gedachte moet uitvliegen tot in de verste armelijke gaten, waar onze mensen wonen. Ze zullen gewekt worden uit hun sombere druk, want ons aller leven krijgt nieuwe inhoud. Ieder behoeft slechts aan allen te denken en reeds wordt het een geweldig leger.

En welk een roem wacht de onbaatzuchtige strijder voor deze zaak!

Daarom verwacht ik, dat een geslacht van Joden als een wonder zal opstijgen uit de aarde. De Maccabeeën zullen weder opstaan.

Nog eenmaal zij het woord van de aanvang herhaald: De Joden, die willen, zullen hun staat hebben.

Wij zullen eindelijk als vrije lieden op onze eigen bodem leven en in ons eigen land rustig sterven.

De wereld zal door onze vrijheid bevrijd worden, door onze rijkdom verrijkt en vergroot door onze grootheid.

En wat wij daarginds slechts voor onze eigen glorie beproeven, zal machtig medewerken aan het heil aller mensen.

Uit: DE DAGBOEKEN

Hoe ontstond Der Judenstaat?

Parijs, Pinksteren 1895

Ik ben sinds enige tijd aan een werk bezig, dat van oneindige grootte is. Ik weet nu niet of ik het uitvoeren zal. Het lijkt een machtige droom. Maar al dagen en weken vervult het mij tot bewusteloosheid toe, begeleidt mij overal, zweeft boven mijn gewone gesprekken, kijkt over mijn schouders heen in het komisch kleine journalistieke werk, stoort me en brengt me in een roes.

Waarop het uitloopen zal, laat zich nog niet bevroeden. Alleen zegt mij mijn ervaring, dat het merkwaardig is, als droom al, en dat ik het opschrijven moet — zo al niet als gedenkteken voor de mensen dan toch voor mijn eigen later vermaak of nadenken. En misschien tussen deze twee mogelijkheden in: voor de literatuur. Komt uit de roman geen daad voort, dan kan toch uit de daad een roman komen.

Titel: Het Beloofde land.

Ik weet werkelijk vandaag niet meer of de roman niet het eerste was, waaraan ik gedacht heb. Overigens niet met iets „belletristisch” als doel, maar in een dienende functie.

En dat ik het vandaag na zo korte tijd niet weet, bewijst wel het best hoe noodzakelijk het is het op te schrijven. Hoe heb ik het betreurd, dat ik niet al de dag van mijn aankomst in Parijs een dagboek ben begonnen voor alle belevenissen, waarnemingen en gezichten, die niet in de krant konden komen, die te snel en te vreemd voorbijgaan. Op deze wijze is mij veel ontschoten.

Maar wat zijn de belevenissen van een reporter vergeleken met dat waaraan ik nu werk! Welke dromen, gedachten, brieven, ontmoetingen, daden — ontgoochelingen als er niets van komt, en vreselijke strijd, als er wel wat van komt, zal ik hebben door te maken. Dat moet vastgehouden worden.

Stanley interesseerde de wereld met de kleine reisbeschrijving: *How I found Livingstone*. En toen hij dwars door het donkere werelddeel trok, was de wereld geboeid, de gehele cultuurwereld.

En hoe gering zijn deze ondernemingen vergeleken met de mijne. Vandaag moet ik nog zeggen: mijn droom.

Wanneer ik eigenlijk begon mij met het Joodse vraagstuk bezig te houden? Waarschijnlijk toen dit opkwam. Zeker sinds ik Dührings *) boek gelezen heb. In een van mijn oude notitieboeken, dat nu in Wenen ergens ingepakt staat, bevinden zich de eerste opmerkingen over het boek van Dühring en het vraagstuk. Ik had toen nog geen blad voor mijn literatuur — het was geloof ik in 1881 of 1882 — maar ik weet, dat ik vandaag nog vaak iets van dat zeg, wat ik daar opschreef. In de loop der jaren heeft het vraagstuk steeds aan mij geboord en geknaagd, mij gepijnigd en ongelukkig gemaakt. Feitelijk ben ik er steeds weer tot teruggekeerd, als de belevenissen, leed en vreugde van mijzelf mij in het algemene lieten stijgen.

Natuurlijk is met ieder nieuw jaar een verandering in mijn denkbeelden gekomen, met alle inzicht van mijn bewustzijn. Zo kijkt mij nu uit de spiegel een ander man aan dan vroeger. Maar de persoon is ook met andere trekken dezelfde. Ik bemerk aan de ouderdomstekenen mijn rijpheid.

Eerst heeft het Joodse vraagstuk mij bitter pijn gedaan. Er is misschien een tijd geweest, waarin ik gaarne ontkomen was, ergens in het Christendom. In ieder geval waren dat onbepaalde wensen van een jeugdige zwakheid. Want ik zeg tot mijzelf in de eerlijkheid van dit opschrijven — dat volkomen waardeloos zou zijn als ik mijzelf iets voorhuichelde — ik zeg tot mijzelf, dat ik er nooit ernstig aan gedacht heb mij te laten dopen, of mijn naam te veranderen. Dat laatste is zelfs door een anecdote bewezen. Toen ik bij mijn bloedige beginpogingen met een manuscript naar de Weense „Deutscher Wochenschrift” ging, raadde Dr Friedjung mij aan om een minder Joodse naam als pseudonym te nemen. Ik wees dat vierkant af en zei dat ik de naam van mijn vader verder wilde dragen en dat ik bereid was het manuscript terug te nemen. Friedjung nam het toen toch.

Ik was toen heel gewoon een literator met kleine eerezucht en geringe ijdelheden.

Het Joodse vraagstuk loerde natuurlijk op mij in alle hoeken en gaten. Ik zuchte en spotte erover, voelde mij ongelukkig, was er echter toch niet echt door bezeten, hoewel ik reeds voor ik hier

*) Eugen Dühring schreef het anti-semietische werk: „Die Judenfrage”.

kwam een Joodse roman wilde schrijven. Ik wilde hem op mijn Spaanse reis, die ik in de zomer van 1891 maakte, schrijven. Het was toen het litteraire plan, dat mij het naast aan het hart lag. De hoofdfiguur zou mijn trouwe vriend Heinrich Kana worden, die zich in Februari 1891 in Berlijn door een kogel van het leven beroofd had. Ik geloof, dat ik mij met die roman wilde vrij schrijven. De roman heette in mijn ontwerp „Samuel Kohn” en onder mijn losse notities moeten zich vele bevinden die daarop betrekking hebben. In het bijzonder wilde ik de lijdende, verachte en brave groep van arme Joden in tegenstelling tot de rijke Joden brengen. Deze merken niets van antisemitisme, dat zij toch eigenlijk en hoofdzakelijk veroorzaken. Het milieu van Kana zou tegenover het milieu van zijn rijke familieleden geplaatst worden.

De Neue Freie Presse riep mij als correspondent naar Parijs. Ik nam het aan omdat ik dadelijk aanvoelde, hoeveel ik in deze positie van de wereld zou zien en leren; maar ik had toch steeds spijt van het opgegeven plan van de roman.

In Parijs raakte ik — op zijn minst als toeschouwer — in de politiek. Ik zag waarmee de wereld geregeerd wordt. Ik bekeek het verschijnsel van de menigte; lange tijd zonder het te begrijpen. Ik raakte hier ook in een vrijere en hogere verhouding tot het antisemitisme, waarvan ik op zijn minst niet onmiddellijk te lijden had. In Oostenrijk en Duitsland moest ik op zijn minst vrezen, dat mij „hepp-hepp” *) nageroepen werd. Hier ga ik immers „onherkend” door de menigte.

In dit Onherkend! ligt een vreselijk verwijt aan de antisemieten.

Het hepp-hepp hoorde ik met eigen oren tot nu toe tweemaal. De eerste keer in Mainz op een doorreis in 1888. Ik kwam op een avond in een goedkoop concertlokaal, dronk daar bier en toen ik opstond en door het lawaai en de walm naar de deur ging riep mij een jongen „hepp-hepp” na. Rondom hem ontstond een rauw gegriinnik.

De tweede keer werd mij in Baden bij Wenen „Saujud” nageroepen toen ik in de wagon kwam. Deze roep trof mij des te sterker omdat het het merkwaardige nawoord was op het gesprek dat ik gevoerd had en omdat het op vaderlandse bodem weerklonk.

Het maakte mij woedend. Ik draaide mij verbitterd om naar de jongens, die echter al een eind verder waren. Direct daarop verging

*) hepp-hepp: oude scheldroep tegen de Joden.

mij de lust om met de straatjongens te bakkeleien. Het was ook niet beledigend voor mijn hun onbekende persoon maar alleen voor mijn Joodse neus en mijn Joodse baard, die ze in het half-duister onder de lampen van de wagon gezien hadden.

Enige maanden later poseerde ik voor de beeldhouwer Beer. En in de loop van het gesprek, kwamen wij erop, dat het de Joden niets helpt om kunstenaar te worden en zich van geld vrij te houden. De vloek blijft. We komen niet uit het ghetto. Ik wond me toen erg op bij het spreken en bij het weggaan bleef ik verhit. En heel snel ontstond in mij het plan voor dit stuk. *)

De volgende dag ging ik zitten. Drie zalige weken van gloed en arbeid.

Ik had gedacht dat ik door deze dramatische uitbarsting de zaak kwijt zou raken. Integendeel, ik raakte hoe langer hoe meer erin. De gedachte werd hoe langer hoe sterker in mij, dat ik iets voor de Joden moest doen.

Ik ging voor de eerste maal naar de tempel van de Rue de la Victoire en vond de godsdienstoefening weer plechtig en ontroerend. Veel herinnerde mij aan mijn jeugd, de tempel in de Tabaksgasse in Pest. Ik keek er de plaatselijke Joden eens op aan en vond de familiegelijkenis van hun gezichten. Koene, weggedrukte neuzen, schuwe, listige ogen.

Kreeg ik toen of had ik al vroeger het plan „Toestanden der Joden” te schrijven?

Nu herinner ik mij, dat het al vroeger was. Ik sprak er al in de herfst in Wenen over. Ik wilde de plaatsen opzoeken waarheen het toeval de Joden in groepen verstrooid had, namelijk Rusland, Galicië, Hongarije, Bohemen, later de Orient, de nieuwe Zionskolonies, tenslotte weer West Europa. Uit al de waarheidsgetrouwe beschrijvingen zou het onverdiende ongeluk van de Joden naar voren komen. Tonen, dat het mensen zijn, die men uitscheldt, zonder hen te kennen. Hier heb ik immers reportersogen gekregen, die voor zulke waarnemingen noodzakelijk zijn.

Hoe ik van de romanidee tot het practische kwam, is mij nu al een raadsel, ofschoon het in de laatste weken ligt. Het speelt zich af in het onbewuste.

*) Das neue Ghetto.

Misschien zijn het overigens helemaal geen praktische ideeën, en maak ik mij bespottelijk bij mensen, met wie ik ernstig praat. En ik verkeer steeds in een roman?

Maar ook dan is het de moeite van het opschrijven waard, wat ik in deze tijd overdacht heb en verder overdenk.

Gesprek met Baron de Hirsch

Herzl trachtte in Mei 1895 een onderhoud te verkrijgen met Baron de Hirsch, teneinde hem voor de Zionistische gedachte te winnen. Nadat Herzl hem geschreven had: „Wat U ondernomen hebt, was even grootmoedig als verkeerd, even kostbaar als nutteloos. Tot nu toe was U een philanthroop. Ik wil U de weg wijzen, hoe U méér kunt worden, komt het gesprek tot stand, dat in het Dagboek van Herzl is vastgelegd.

Op Pinkstermorgen kleepte ik me met discrete zorgvuldigheid. Ik had een dag van te voren met opzet een paar nieuwe handschoenen wat afgedragen, opdat zij er nog nieuw, maar niet meer als pas uit de winkel uit zouden zien. Men mag rijke mensen niet te veel eer bewijzen.

Ik reed voor in de rue de L'Elysée. Een paleis, de rijke binnenplaats, de edele zijtrappen — en zelfs de hoofdtrap — maakten indruk op me. Rijkdom werkt op mij alleen in de vorm van schoonheid. En daar was alles echte schoonheid. Oude beelden, marmer, fijne gobelins... Ongelooflijk! Aan deze consequenties denkt iemand niet, als hij geringschattend over rijkdom spreekt. Alles was werkelijk in grote stijl en zo liet ik mij ietwat beduusd door de ene bediende aan de andere overgeven.

Nauwelijks was ik in de biljartzaal, of Hirsch kwam uit zijn werkkamer, gaf me haastig en verstrooid, als kende hij me reeds, een hand, verzocht me even te willen wachten, en verdween weer.

Ik ging zitten en bekeek de prachtige Tanagrafiguren in een glazen kast. De Baron moet iemand voor goede smaak in dienst hebben genomen, dacht ik bij mezelf.

Nu hoorde ik uit de aangrenzende kamer stemmen, ik herkende die van een beambte van weldadigheid, waarmee ik één keer in Wenen en tweemaal hier vluchtig gesproken had.

Ik vond het niet prettig, dat ze mij bij het weggaan zouden zien. Misschien had Hirsch het met opzet zó geregeld. Daar moest ik over glimlachen, want ik was geenszins van plan in afhankelijkheid

van hem te raken. Of ik zou hem weten te winnen of onverrichter zaken weg gaan. Ik had reeds het antwoord gereed, wanneer hij me in de loop van het gesprek zou voorstellen, een betrekking bij de Jewish Association aan te nemen: „In Uw dienst? Neen — In die der Joden? Ja!”

Nu kwamen de twee beambten naar buiten. De een, die ik kende, gaf ik een hand. Toen zei ik tegen de Baron: „Hebt U een uur voor mij beschikbaar Als het niet minstens een uur is, begin ik liever helemaal niet. Zò lang heb ik nodig, om alleen aan te geven, hoeveel ik te zeggen heb.”

Hij lachte even: „Begint U maar.”

Ik haalde mijn aantekeningen te voorschijn: „Teneinde de zaak overzichtelijk te maken, heb ik een en ander voorbereid.”

Nauwelijks had ik vijf minuten gesproken, of de telefoon ging. Ik geloof, dat het volgens afspraak was. Ik had hem zelfs van te voren willen zeggen, dat hij zich de moeite kon sparen zich fictief te laten storen; hij moest maar vrijuit zeggen, of hij vrij was. — Hij zei echter in de telefoon, dat hij voor niemand thuis was. Daaraan merkte ik, dat ik hem gepakt had. Hij had zich hiermee blootgegeven.

Ik ontvouwde m'n gedachten aldus:

„U zult bij hetgeen ik U zeggen wil, sommige dingen tē eenvoudig, andere tē fantastisch vinden. Maar met het eenvoudige en fantastische leidt men de mensen.

Het is verbazingwekkend — en bekend — met hoe weinig verstand de wereld geregeerd wordt.

Nu was ik geenszins bij voorbaat van plan me met het Joodse vraagstuk bezig te houden. U dacht er oorspronkelijk immers ook niet aan beschermheer der Joden te worden. U was bankier, deed grote zaken; eindelijk geeft U uw tijd en uw geld aan de Joodse zaak. Zo was ik van huis uit schrijver, journalist, ik dacht niet aan de Joden. Maar mijn ervaringen en waarnemingen, de toenemende druk van het antisemitisme, drongen mij naar deze zaak. Goed, ik ben dus gelegitimeerd.

Op de geschiedenis der Joden, waarmee ik wilde beginnen, ga ik niet in. Die is bekend. Alleen één ding wil ik naar voren brengen. Door onze verstrooiing van twee duizend jaar zijn wij zonder doelbewuste leiding van onze politiek geweest. Dat acht ik ons ergste ongeluk. Dat heeft ons meer schade gedaan dan alle vervolgingen. Daaraan zijn we innerlijk ten gronde gegaan. Want er was niemand — ware het alleen uit monarchaal eigenbelang —

die ons tot echte mannen opgevoed heeft. Integendeel. Naar alle slechte beroepen werden we gedrongen, in het ghetto vastgehouden, waar we elkander in de weg zaten, en toen men ons losliet, wilde men plotseling, dat wij onmiddellijk de gewoonten der vrijheid zouden bezitten.

Wanneer wij een centrale politieke leiding hadden gehad, welker noodzaak geen verder bewijs behoeft, en die in het geheel geen geheime bond moet vertegenwoordigen — konden wij met de oplossing van het Joodse vraagstuk beginnen.

Maar welke zullen onze middelen zijn om dat doel te bereiken als wij een centrum, een hoofd hebben? Twee doelstellingen zijn mogelijk. Blijven of wegtrekken.

Voor beiden zijn bepaalde maatregelen van volksofvoeding nodig. Want zelfs, als wij wegtrekken, duurt het lang vóór we in het Land van Belofte komen. Mozes had veertig jaar nodig, wij misschien twintig of dertig. In ieder geval staan intussen nieuwe geslachten op, die wij moeten opvoeden.

Bij de opvoeding wil ik nu van meet af aan geheel andere methoden volgen dan U. Daar hebben wij b.v. allereerst het principe der weldadigheid, dat ik absoluut verkeerd acht. U kweekt sjnorrs. Het is karakteristiek, dat bij geen volk zo veel weldadigheid voorkomt als bij de Joden. Het is onloochenbaar, dat tussen beide verschijnselen verband moet bestaan. Door de weldadigheid wordt het volkarakter bedorven."

Hij onderbrak me: „U hebt volkomen gelijk."

Ik ging verder:

„Jaren geleden hoorde ik, dat uw proefnemingen met de Joden in Argentinië geen of slechte resultaten opleverden."

„Wilt U, dat ik U tussendoor antwoord, wanneer ik wat heb aan te merken?"

„Neen, ik heb liever, dat U mij de uiteenzettingen in hun geheel laat geven. Ik weet, dat sommige details niet met de feiten kloppen, daar ik tot nu toe geen cijfers of materiaal verzamelde. Laat U mij alleen mijn principes formuleren."

Hirsch noteerde nu verder z'n aanmerkingen op een blocnote.

Ik zei: „Uw Argentijnse Joden hebben zich liederlijk gedragen, naar men mij vertelde. Vooral trof me een detail; dat het een eigenaardig huis was, dat ze 't eerst bouwden."

Hirsch onderbrak: „Onjuist, dat werd niet door mijn kolonisten gebouwd."

„Ook goed. Maar in ieder geval kon men de zaak niet zo be-

ginnen als U deed. U sleept deze landbouw-Joden over zee. Die moeten wel geloven, dat zij ook verder recht op uw ondersteuning hebben, de arbeidsvreugde wordt hierdoor niet bevorderd. Wat zulk een export-Jood U kost, is hij niet waard. En hoeveel mensen kunt U trouwens naar overzee brengen? Vijftien-, twintigduizend! — In één straat van Leopoldstadt *) wonen er meer. Neen, om mensenmassa's in beweging te brengen, kan men geen directe middelen gebruiken. U kunt alleen met indirecte werken.

Om de Joden op het land te krijgen moest U hun een sprookje over goudwinning vertellen. Het zou zó kunnen klinken: Wie ploegt, zaait en oogst, vindt in de garven goud. Dat is ook bijna zo. Alleen weten de Joden, dat het een klein klompje zal zijn. Dus kunt U hun verstandiger zeggen: wie goed z'n bedrijf voert, krijgt een premie, die zeer hoog kan zijn.

Nu geloof ik niet, dat men de Joden in hun huidige woonplaatsen op het land kan zetten. De boeren zouden hen met dorsvlegels doodslaan. Een broeinest van het Duitse antisemitisme is Hessen, waar de Joden kleine boeren zijn.

Met twintigduizend uwer Argentijnse Joden hebt U nog niets bewezen, zelfs als de lieden het goed doen. Mislukt het echter, dan levert U een vreselijk bewijs tegen de Joden. Genoeg critiek. Wat te doen?

Om te blijven — zowel als om weg te trekken, moet het ras eerst duchtig verbeterd worden. Men moet hen sterk voor de strijd maken, arbeidsvreugde leren kennen. Daarna, wegtrekken — als het nodig is.

Voor deze verbeteringen kunt U uwe middelen beter gebruiken, dan U het tot nu gedaan hebt.

Inplaats van de Joden elk afzonderlijk te kopen, looft U in de voornaamste landen van het antisemitisme geweldige premies uit: voor actions d'éclat, voor handelingen van grote morele schoonheid, van moed, zelfopoffering, zedelijk gedrag, grote prestaties in kunst en wetenschap; voor de arts in tijden van epidemieën, de krijgsman, de uitvinder van een geneesmiddel, onverschillig wat — kortom, voor al wat groot is. Door de premie bereikt men tweeërlei: ten eerste de verbetering van allen, ten tweede de bekendmaking. Daar de zaak n.l. ongewoon en zeer bijzonder is, zal men er allereerste over spreken. Zo merkt men, dat er ook, en hoeveel, goede Joden zijn.

*) De Joodse wijk van Wenen.

Het eerste echter is gewichtiger: de verbetering. Op de enkelingen, die jaarlijks een premie verwerven, komt het immers helemaal niet aan. Voor mij zijn de anderen belangrijker, die zich allen hoger uitrekken, om de prijs te verkrijgen. Zo wordt het morele niveau verhoogd..."

Nu onderbrak hij mij ongeduldig.

„Neen, neen, neen! Ik wil het niveau helemaal niet verheffen. Al het ongeluk komt ervan, dat de Joden te hoog willen opkomen. Wij hebben te veel intellectuelen. Het is mijn bedoeling, de Joden van hun Streberei af te houden. Zij moeten niet zo'n grote vooruitgang nastreven. Daarvan komt alle haat. — Wat nu mijn plannen in Argentinië betreft, ook daarvan bent U slecht op de hoogte. Het is waar, dat ik hier aanvankelijk liederlijke kerels had, die ik het liefst in het water had gesmeten. Maar nu heb ik daar al vele behoorlijke mensen. En het is mijn plan, wanneer de kolonie groeit, een mooi Engels schip te huren, honderd journalisten uit te nodigen — U nodig ik vandaag al uit — en met hen naar Argentinië te varen. Het hangt echter van de oogst af. Na enkele goede jaren zou ik de wereld kunnen tonen, dat de Joden toch als landbouwers deugen. Dat zal dan misschien tot gevolg hebben, dat men hen ook in Rusland op de velden laat werken."

Nu zeide ik: „Ik heb U niet meer in de rede gevallen, hoewel ik niet klaar was. Ik vond het interessant te horen, wat U eigenlijk van plan bent. Maar ik zie in, dat het nutteloos ware, U m'n verdere gedachten te zeggen."

Nu merkte hij op welwillende toon op, alsof ik hem om een betrekking in z'n bank gevraagd had: „Ik zie wel, dat U een intelligente man bent."

Ik lachte in mezelf. Zulke dingen, als mijn actie, gaan boven eigenliefde uit. Ik zal nog heel wat te zien en te horen krijgen.

En Hirsch voegde aan z'n lof toe: „Maar U hebt zulke fantasische invallen."

Toen stond ik op: „Ja, heb ik U dan niet van te voren gezegd, dat het U òf te fantastisch òf te eenvoudig zou voorkomen? U begrijpt niet, wat het fantastische is, en dat men alleen van een hoogte uit de grote eigenschappen van de mensen kan bezien?"

Hij zeide: „Emigreren ware het enige. Er zijn genoeg landen te koop."

Ik schreeuwde bijna: „Ja, wie zegt U dan, dat ik niet weg wil trekken? Daar staat het, in deze notities. Ik zal naar de Duitse

keizer gaan, die zal mij begrijpen, want hij is ertoe opgevoed grote dingen te beoordelen..."

Bij deze woorden knipte Hirsch èèn keer merkbaar met z'n ogen. Imponeerde hem mijn grofheid, of mijn plan, met de keizer te praten? Misschien beide. Ik stak m'n notities weer in m'n zak en besloot: „De Duitse keizer zal ik zeggen: laat ons heengaan! Wij zijn vreemden; men laat ons niet in het volk opgaan, wij kunnen het ook niet. Laat ons heengaan! Ik wil middelen en wegen aanwijzen, waarvan ik mij voor de uittocht wil bedienen, opdat er geen economische stoornis, geen leegte achter ons ontsta.

Hirsch zeide: „Waar krijgt U het geld vandaan? Rotschild zal voor vijfhonderd francs intekenen."

„Het geld?" zei ik lachend en fier. „Ik zal een Joods-nationale lening van tien millioen Mark tot stand brengen."

„Fantasie!" glimlachte de Baron. „De rijke Joden zullen niets geven. De rijken zijn slecht, zij interesseren zich niet voor het lijden der armen."

„U spreekt als een socialist, Baron Hirsch!"

„Dat ben ik ook, ik ben dadelijk bereid alles af te geven, als de anderen het ook moeten doen."

Ik nam z'n aardige inval niet ernstiger op, dan zij bedoeld was en nam afscheid. Hij zeide nog:

„Dit was niet ons laatste gesprek. Zodra ik weer uit Londen hier kom, geef ik U een levensteken."

„Gaarne bereid."

Ik ging weer langs de mooie trappen, de edele hof. Ik was niet teleurgesteld, wel geprikkeld. Als geheel een aangenaam, intelligent, natuurlijk mens — ijdel, par exemple! — maar ik zou met hem hebben kunnen werken. Hij ziet eruit, alsof hij met al z'n eigen-zinnigheid betrouwbaar is.

Thuis zette ik me meteen aan m'n schrijftafel.

PROTESTRABBIJEN

Het nieuwste in de Joodse beweging zijn de protestrabbijnen. Max Nordau heeft dit type reeds gebrandmerkt met een woord, dat zal blijven bestaan: het zijn de mensen, die in de veilige boot zitten en de verdrinkenden, die zich aan de rand van de boot willen vastklampen, met de riem op het hoofd slaan. Zo is al de gewone, aggressieve vijand van het Zionisme. Neemt men nog de benoeming als „zieleherder” van een nogal grote gemeente erbij, dan is de protestrabbijn klaar. Vijf van zulke protestrabbijnen hebben in het „Berliner Tageblatt” en op andere plaatsen de volgende verklaring gepubliceerd:

Het fungerende bestuur van de rabbijnenorganisatie in Duitsland: Dr Maybaum (Berlijn), Dr Horovitz (Frankfort), Dr Guttman (Breslau), Dr Auerbach (Halberstadt), Dr Werner (München) maakt de volgende verklaring bekend: „Door het bijeenroepen van het Zionistencongres en door de publicatie van zijn agenda zijn dusdanige foutieve ideeën over de geestelijke inhoud van het Jodendom en over de doeleinden van zijn aanhangers verspreid, dat het ondergetekende bestuur van de rabbijnenorganisatie van Duitsland het noodzakelijk acht, de volgende verklaring af te leggen:

1. Het streven van de zogenaamde Zionisten om in Palestina een Joods-nationale staat te vestigen is in strijd met de Messiaanse beloften van het Jodendom, zoals die in de Heilige Schrift en in de latere godsdienstige bronnen voorkomen.

2. Het Jodendom verplicht zijn belijders het vaderland, waartoe zij behoren, met alle overgave te dienen en zijn nationale belangen van ganser harte en met alle krachten te bevorderen.

3. Met deze verplichting staat echter niet dat edele streven in tegenspraak, dat de kolonisatie van Palestina door Joodse landbouwers op het oog heeft, daar dit in geen enkel verband staat tot de vestiging van een nationale staat.

Godsdienst en vaderlandsliefde leggen ons daarom op gelijke wijze de plicht op om allen, wien het welzijn van het Jodendom ter harte gaat, te verzoeken zich van het bovengenoemde Zionistische streven en in het bijzonder van het ondanks alle waar-

schuwingen toch aangekondigde congres verre te houden."

Dit is een merkwaardig document. De eerste indruk, die het op ons maakt, is dat het het aanzien van de Joden nu niet bepaald zal verhogen. De hele verklaring immers is, zoals iedere Jood bij de eerste oogopslag ziet, voor uitwendig gebruik. Het is een van die verachtelijke en verachte betuigingen, die om de gunst van de vijanden janken.

Gelukkig zijn niet alle rabbijnen zo. Namen als die van Mohil-ewer in Bialystok, Zadok Kahn in Parijs, Rülff in Memel, Gaster in Londen en vele, vele anderen kunnen wij slechts met oprechte bewondering noemen. En wij doen dat niet als partijmensen. Het Zionisme is geen partij. Men kan tot het Zionisme vanuit alle partijen komen, evenals het alle partijen van een volksleven omvat. Het Zionisme is het Joodse volk op weg. En daarom is het gedrag van de opperrabbijnen afschuwelijk. Wil iemand zich van het Joodse volk, waaruit hij voortkomt, afwenden en tot een ander volk overgaan, dan moet hij dat doen. Wij Zionisten zullen hem niet tegenhouden. Alleen, hij is een vreemde voor ons. De zaken van zijn nieuwe volk gaan ons niet verder aan, maar hem ook niet de onze. Hij heeft bij ons niets te vertellen en als hij verstandig is, zal hij het ook niet proberen, want het kan hem bij Teutonen, Galliërs en Angelsaksen alleen maar verdacht maken als hij zich nog met Joodse zaken bemoeit. Wil hij voor zijn assimilatorische oplossing van het Joodse vraagstuk kameraden werven, dan is het beste middel daartoe, dat hij toont, hoe goed men hem accepteert, hoe volledig men hem erkent, hoe behagelijk hij zich voelt. Maar tot het Jodendom behoren, het Jodendom om zo te zeggen krachtens zijn beroep uit te oefenen en het gelijktijdig bestrijden, dat is iets, waartegen ieder rechtgeaard gevoel in opstand komen moet.

Laten wij nu eens punt voor punt de „verklaring” van de vijf heren bekijken. Deze berust op een fundamentele onwaarheid. De vijf heren merken op, dat „door het bijeenroepen van het Zionistencongres dusdanige foutieve ideeën over de geestelijke inhoud van het Jodendom en over de doeleinden van zijn aanhangers verspreid” zijn. Waar hebben de heren in de convocatie of op de agenda van het congres ergens een zinspeling op de „geestelijke inhoud van het Jodendom” gelezen? Daarvan staat geen woord, niet een enkele ook maar geringe aanduiding in de publicaties van hen, die de oproep ondertekend hebben. Derhalve kan van die „dusdanige foutieve ideeën omtrent de geestelijke inhoud”, die de heren zeggen te kennen, ook iets anders de schuld zijn, dan

het bijeenroepen van het congres. De vijf heren moeten overigens echt hartelijk gelachen hebben toen zij die foutieve ideeën omtrent de geestelijke inhoud etc. als voorwendsel namen. En nu gaan ze tot punt 1 over. „Het streven der zogenaamde Zionisten enz.”. „Zogenaamd” is goed, „zogenaamd” is zelfs zeer goed. Er steekt zelfs ironie in. Latere commentatoren zullen punt 1 van de verklaring ironisch noemen. Wat voor een gezicht zullen de heren wel gezet hebben, toen zij „de Messiaanse beloften van het Jodendom” in de mond namen? Wij weten toch al lang, hoe zij alles in het tegendeel verdraaien en verklaren. Als zij over Zion spreken, kan men daaronder alles verstaan, alleen om Godswil Zion niet.

Er is ons door een evenzeer vrome als geleerde man een volkomen weerlegging van dit eerste punt ter beschikking gesteld. Juist uit de Heilige Schrift en de latere godsdienstige bronnen bewijst onze vriend de juistheid van het Zionistische streven. Maar wij zien ervan af deze bewijzen aan te voeren, omdat het niet om een theologische discussie gaat.

En nu komen we tot punt 2. Wat heeft dat te betekenen, dat „het Jodendom zijn belijders verplicht het vaderland waartoe zij behoren met alle overgave te dienen” enz.? Dat heeft toch een verdachtmakende bedoeling. Men bemerkt overigens dat de wieg van de heer Maybaum niet in Duitsland gestaan heeft. De protest-rabbijnen van Frankfurt, Breslau, Halberstadt en München hadden iemand de formulering van de oorkonde moeten opdragen, die het Duits beter beheerste. Een Duitser zou nooit schrijven „het vaderland waartoe ik behoor” maar „mijn vaderland”, „uw vaderland”, „haar vaderland”. Men behoort niet tot een vaderland, maar het vaderland behoort een ieder toe; van ieder afzonderlijk is het gehele vaderland. Maar iemand, wien niet een vaderland toebehoort, is er slecht aan toe. Hij houdt er nog steeds van omdat hij niet ermee kan ophouden. Deze liefde komt niet tot uiting in holle declamaties en sluit iedere bereidheid om zich te offeren in; maar deze liefde sluit niet uit, dat de energieke mensen zich op zichzelf bezinnen en naar een oplossing zoeken, waardoor hulp geboden kan worden. En in de opvatting van de Zionisten is helemaal geen spitsvondigheid: dat ieder zijn vaderland evenzeer dient als het volk waartoe hij behoort — hier is het woord op zijn plaats — wanneer hij de innerlijke vrede van de burgerij tracht te bewerkstelligen door een verstandige en moderne kolonisatiebeweging.

De vijf heren maken overigens bij het derde punt, dat men het ontwijkende noemen kan, ook voor „het edele streven” om Joodse

landbouwers in Palestina te vestigen een buiging. En dat is een lichte maar begrijpelijke ogendienarij tegenover bepaalde goed-gesitueerde geloofsgenoten die voor de kolonisatie grote offers willen brengen. Wij Zionisten houden nu de kolonisatie van boeren meer voor dwaas dan edel, wanneer het niet geschiedt met volkenrechtelijke garanties. Wij willen immers onze arme, vervolgde broeders, die zo in nood zitten, niet in der haast wegwerken maar ook hun toekomst verzekeren. En dat wij deze garanties willen verkrijgen, dat waagt men te belasteren, aan te vallen?

De vijf heren besluiten met de dringende oproep, dat men zich „van het ondanks alle waarschuwingen toch aangekondigde congres” verre houdt. De heren mogen waarschuwen en afraden zoveel zij willen, het congres vindt plaats, omdat het plaatsvinden moet, omdat het verspreide volk met verlangen en hoop erop wacht. De toestand der Joden kent zijn gelijke niet en nu zou het ons verboden zijn, om daarover in rust en volkomen wettig, voor de ogen van de hele wereld, te beraadslagen? Welke rechtschapen Christen zal daarin iets afkeurenswaardigs vinden? Als ons streven geen sympathie oproept, dan zullen ons de machtigen dezer aarde eenvoudig niet steunen, dan zullen de volkeren bij het verlossingswerk niet helpen — en de ellende zal dan voortduren. Wiens positie verslechteren wij daarmee? Is er één verwijt, dat men ons vroeger niet al maakte? De ophitsende en scheldredevoeringen, die men negenenegentigmaal tegen ons gehouden heeft, zal men voor de honderdste keer houden. Maar ook dat geloven wij niet. Wij hebben duidelijke tekenen ervoor, dat onze loyaliteit en openheid zelfs onze tegenstanders, die wij rustig tegemoet treden, niet mishaagt. Tenslotte spreekt er toch een groot lijden uit onze beweging en met het menselijke vindt men steeds de weg tot het hart der mensen. Wie zal het ons kwalijk nemen, als wij, die meestal niet onmiddellijk getroffen zijn, niet koud tegenover de naamloze ellende van onze broeders staan?

Waar echter zijn de protestrabbijnen met hun protesten, als ongelukkige Joden, ongelukkig alleen omdat zij Joden zijn, beschimpt, beroofd en doodgeslagen werden en worden? Nu in Algiers en nu in Rusland, dan weer in Perzië, dan weer in Galicië, hier en daar en overal weeklachten. En de protestrabbijnen mompelen dan hoogstens in hun digestie-uurtje iets van een zending; van een zending, die het toppunt van hoogmoed zou zijn als zij ook maar enige betekenis had, want de cultuurvolkeren moesten er wel beslist voor bedanken dat wij onder hen zending zouden

bedrijven. Als er een Joodse zending zou zijn, dan zou dat het Christendom zijn en dat heeft de heren protestrabbijnen niet meer nodig.

Het Zionisme echter, dat zien wij steeds duidelijker, zal tot een gezonde crisis van het Jodendom worden. De tegenstellingen, die ontstaan, moeten tot een verheldering van verrotte toestanden en uiteindelijk tot een loutering van het volkskarakter leiden. Alles is ten goede! Het is ook ten goede dat vele rabbijnen zulk een stelling tegen hun eigen volk nemen. Als het alleen maar was, dat op deze wijze een nieuwe benaming voor deze heren verkregen werd, dan is dat ook wat waard. Een Mohilewer, een Rülff, edele en bewonderenswaardige mensen, die in hun trouwe hart met ieder leed van hun arme geloofsgenoten meeleiden, die midden in het volk staan, daar waar het het ergste vervolgd wordt – zij heetten niet anders dan de eerste de beste bruilofs- of begrafenisredenaar. Nu hebben wij een onderscheiding. Opdat zij verder niet met de goede rabbijnen verwisseld zullen worden, willen wij de ambtenaren van de synagoge, die zich tegen de verlossing van hun volk verzetten, protestrabbijnen noemen.

De smachtende roep: het volgend jaar in Jeruzalem, heeft de ene generatie overgegeven aan de andere en pas in de laatste decennia van nationale verwording is bij verscheidene rabbijnen de waterige uitleg gebruikelijk geworden, dat het Jeruzalem uit deze spreuk eigenlijk Londen, Berlijn of Chicago moet zijn. Als men de Joodse overleveringen zo uitlegt, dan blijft er van het Jodendom niet veel anders over dan het jaarsalaris, dat deze heren opstrijken.

(Th. Herzl)

HET PROGRAMMA VAN „DIE WELT“

Ons weekblad is een „Jodenblad“.

Wij nemen dit woord, dat een scheldwoord moet zijn en willen daarvan een ere naam maken.

„Die Welt“ is een blad van de Joden. Welke Joden? Soms van die sterken, die men toch altijd helpt? Neen, neen, die hebben geen steun nodig.

„Die Welt“ is het blad van de armen, de zwakken, de jongeren, maar ook van al diegenen, die teruggekomen zijn tot hun stam, zonder zich in een moeilijke toestand te bevinden. Laat niemand het wagen te zeggen dat wij de klassenstrijd in het Jodendom gebracht hebben, doordat wij ons het lot aantrekken van de zwakken onder onze broeders. In onze rijen staan genoeg mannen, die noch „proletariërs“, noch revolutionnaires, noch dwazen zijn. De zaak, die wij dienen is groot en mooi, een werk van de vrede, de verzoenende oplossing van het Joodse vraagstuk. Een idee, die in staat is om edele mensen — of zij Christenen, Mohammedanen of Israëlieten zijn — tot enthousiasme te brengen.

Wij willen, om woorden te gebruiken, die onze vrienden reeds bekend zijn:

Een publiekrechtelijk gewaarborgde woonplaats scheppen voor die Joden, die zich op de plaats waar zij nu wonen niet kunnen of niet willen assimileren.

Wij treffen elkaar onder de vaa van Zion. Maar ook al zien wij naar een ver verwijderd doel, toch mogen en zullen wij onze belangstelling niet onttrekken aan de tegenwoordige toestanden van de Joden. „Die Welt“ moet een wapen zijn voor het Joodse volk en een zuiver wapen. Tegen wie? Tegen onze vijanden — zonder onderscheid van geloof.

Men moet daarbij niet verwachten, dat wij tot de taal van het gepeupel zullen afdalen, of dat wij alles zullen prijzen, wat Joden doen of nalaten. Een redelijke, ernstige zelfcritiek moet zijn nut hebben voor het Jodendom en die willen wij uitoefenen, ook al klagen er velen over dat het „in deze tijd“ gebeurt.

Een van de ergste gevolgen van het antisemitisme was het, dat

„in deze tijd” bepaalde mensen een soort straffeloosheid genoten. Wat de Jodenvijanden van hen zeiden, gold natuurlijk als een woeste overdrijving en de fatsoenlijke Joden meenden dat zij alles moesten verzwijgen. Daaruit kon een solidariteit van allen ten behoeve van de gemeenheden van enkelen geconstrueerd worden door onze tegenstanders. Juist de minderwaardige onder de Joden bezaten een dekking door middel van onze vijanden, terwijl onze goede diep beledigd werden in hun eergevoel.

De nieuwe nationaal-Joodse beweging wil ook hierin een verandering brengen. Deze beweging is vijftien jaar geleden van onze Universiteiten uitgegaan en zij heeft een glans van idealen behouden, zelfs nu zij al sinds jaar en dag in het practische leven is getreden en met de omstandigheden daarvan rekening houdt. Hoeveel dwaze voorstellingen zijn er over ons herboren Joods nationalisme verspreid! „Die Welt” zal ze vernietigen. Men scheldt ons tegelijkertijd uit voor reactionnaren en revolutionnaren, terwijl wij toch een gematigde, gezonde vooruitgang wensen.

Wij hangen met ons gevoel aan het oude, dat is waar, wij houden van het mooie verleden van ons volk, vol van strijd en lijden; maar toch willen wij niet terug in welke geestesbeperking ook. Het is slechts de taak van poëzie en geschiedschrijving, waaraan wij ons naar gelang van de ruimte in ons blad zullen wijden, om van vroegere toestanden te vertellen.

Zulke herinneringen behoren aan ons alleen, de schoonheid van de verwachtingen delen wij met alle mensen. „In deze tijd” van hernieuwde Joodse ellende gebeuren er ook waarlijk prachtige dingen in de wereld. De natuurkrachten worden overwonnen, de cultuur veroverd rusteloos nieuwe gebieden, door de onderlinge omgang der volkeren ontwikkelen zich nieuwe mildere zeden, en een diep verlangen naar sociale hervormingen drijft naast de armen ook de goede mensen aan. De jeugd van het nationale Jodendom neemt aan al deze werkzaamheden en bewegingen deel — niet zozeer om der wille van het egoïstische voordeel van ons volk alleen, maar ook voor het welzijn van andere mensen. Dat zal ook in ons blad duidelijk worden.

En tussen herinnering en hoop staat onze daad. Op onderzoek der toestanden, inzicht in de politieke wereldsituatie en vereniging van alle krachten is ons werk gegrondvest.

„Die Welt” zal het orgaan zijn van die mannen, die het Jodendom uit deze tijd omhoog naar betere tijden willen leiden.

Wenen, 3 Juli 1897.

OPENINGSREDE BIJ HET EERSTE CONGRES

(29 AUGUSTUS 1897)

Geëerde Congresdeelnemers!

Als een dergenen, die dit congres samengeroepen hebben, is mij de eer te beurt gevallen, U te begroeten. Ik wil dat met enkele woorden doen, want elk van ons dient onze zaak goed, als hij spaarzaam met de kostbare minuten van het congres omgaat. In drie dagen hebben wij veel belangrijks te behandelen.

Wij willen de grondslagen leggen van het huis, dat eens de Joodse Natie herbergen zal. De zaak is zó groot, dat wij alleen in de meest eenvoudige woorden over haar moeten spreken. Voor zover we dit thans reeds kunnen beoordelen, zal in deze drie dagen een overzicht worden gegeven van de huidige stand van het Joodse vraagstuk.

Wij zullen berichten horen over de toestand der Joden in de afzonderlijke landen. Gij weet allen, dat deze toestand, op enkele uitzonderingen na, een weinig verheugende is. Wij zouden wel nauwelijks bijeen zijn gekomen, als het anders ware geweest. De gemeenschappelijkheid van ons lot heeft lange onderbrekingen gekend, hoewel de verspreide delen van het Joodse volk allerwegen hetzelfde te lijden hadden. Pas in onze tijd is door het nieuwe wonder van het verkeer de mogelijkheid aan de gescheidenen verschaft, met elkaar in verbinding te komen en elkander te begrijpen. En in deze tijd, die overigens zo hoogstaand is, zien, voelen wij ons overal door de oude haat omringd. Antisemitisme is de U maar al te goed bekende moderne naam van de beweging. De eerste indruk, die de hedendaagse Joden hiervan kregen, was verbazing, die echter in smart en toorn overging. Onze tegenstanders weten misschien niet eens, hoe diep zij juist diegenen onder ons innerlijk gewond hebben, die zij wellicht niet in de allereerste plaats wilden treffen. Het moderne, ontwikkelde Jodendom, dat het ghetto ontgroeid, het sjacheren niet meer gewoon was, kreeg een steek midden in het hart. Wij kunnen dat heden rustig zeggen, zonder de

verdenking op ons te laden, dat wij een beroep willen doen op de tranen van onze tegenstanders. Wij zijn met ons zelf in het reine.

Men was in de wereld van oudsher slecht over ons op de hoogte. Toen het antisemitisme zijn aanval tegen ons inzette, was het saamhorigheidsgevoel, dat men ons zo vaak en grimmig verweet, in volledige oplossing. Het antisemitisme heeft dit weder versterkt.

Wij zijn, om zo te zeggen, naar huis gegaan. Het Zionisme is de terugkeer tot het Jodendom nog vóór de terugkeer naar het Joodse land.

Wij, teruggekomen zonen, treffen in het ouderlijk huis heel wat aan, dat nodig verbeterd moet worden; wij hebben immers broeders die in diepe ellende gedompeld zijn. Men heet ons echter in het oude huis welkom, omdat men wel degelijk weet, dat wij niet met de vermetele gedachten rondlopen, al wat eerbiedwaardig is aan te tasten. Bij de ontwikkeling van het Zionistische programma zal dat blijken.

Reeds heeft het Zionisme iets merkwaardigs, dat tot nu toe voor onmogelijk werd gehouden, tot stand gebracht: de verbinding van de modernste elementen van het Jodendom met de conservatiefste. Dat dit geschied is, zonder dat van enige zijde onwaardige concessies zijn gedaan of offers van het verstand werden gebracht, is een bewijs te meer, als hiervoor nog bewijs nodig is, van het feit, dat de Joden een volk vormen. Zulk een samengaan is alleen mogelijk met als grondslag de natie.

Er zullen nu ook debatten plaats vinden over een organisatie, dat is het bewijs voor het verstandelijke ener beweging. Hier komen we echter bij een punt, dat niet duidelijk en krachtig genoeg kan worden uitgewerkt. Wij, Zionisten, wensden ter oplossing van het Joodse vraagstuk niet een internationale vereniging, maar de internationale discussie. Dit onderscheid is voor ons van het hoogste belang, het rechtvaardigt ook het bijeenroepen van ons congres. Er kan bij ons geen sprake zijn van gekonkel, geheime interventies en sluiptwegen, maar alleen van een openhartige uiteenzetting onder voortdurende en volledige contrôle der openbare mening. Het zal een van de eerste, reeds thans in grote trekken waar te nemen resultaten onzer beweging zijn, het Joodse vraagstuk in een Zionsvraagstuk te hebben veranderd.

Zulk een grote volksbeweging moet van vele kanten worden aangepakt. Het congres zal zich dus ook bezighouden met de geestelijke middelen ter herleving en bescherming van het Joods nationale bewustzijn. Ook bij dit punt hebben wij misverstanden

uit de weg te ruimen. Wij denken er niet aan, maar een handbreed der verworven cultuur op te geven, wèl denken wij aan een verdere verdieping der cultuur.

Wat enkelingen onder ons schreven of zeiden, kon en mocht men achteloos over het hoofd zien — echter niet hetgeen het congres zal opleveren. Moge daarom het congres, dat voortaan de heer zijner debatten is, als een wijs heer arbeiden.

En tot slot zal het congres voor zijn eigen duurzaamheid zorgen, opdat wij niet weder uit elkander gaan, spoorloos, zonder uitwerking. Met dit congres geven we aan het Joodse volk een orgaan, dat het tot nu toe niet bezat, dat het echter dringend, om te leven dringend behoeft. Onze zaak is te groot voor de eierzucht en de willekeur van enkele personen. Zij moet, wil zij gelukken, tot het boven-persoonlijke worden verheven. En ons congres moet eeuwig leven, niet alleen tot de verlossing uit de oude nood, doch daarna eerst recht. Heden zijn wij hier op de gastvrije grond van deze stad — waar zullen wij het volgende jaar zijn?

Waar we echter ook zullen zijn en hoe lang ons werk moge duren eer het voleindigd is, ons congres zij ernstig en verheven, de ongelukkige tot welzijn, niemand ten nadele, alle Joden tot eer en een verleden waardig, welks roem hoewel ver, toch onvergankelijk is.

Israël! Andere volkeren worden door tegenslagen geplaagd, maar er komt voor hen steeds weer een ongestoorde tijd. Op iedere oorlog volgt een vrede. Alleen het vervolgte Israël wordt steeds overwonnen en komt na de nederlagen niet tot rust. De materiële zekerheid is echter de grondslag voor de morele gezondheid en daarom verlangen wij met alle hartstocht, streven wij met alle kracht naar de materiële zekerheid voor ons volk, die alleen op eigen grond te vinden is. En de morele gezondheid van een werkelijk over de gehele wereld verspreid volk is van belang voor de gehele wereld.

(Th. Herzl)

De practischen en de politieken

Beste Lezers,

Vandaag spreek ik voor het eerst in dit blad tot U. Deze Joodse krant is in het leven geroepen, opdat gij van de leiders der Zionistische beweging onmiddellijk verneemt, wat er gebeurt, wat wij doen willen en wat gij doen moet.

Het is een grote moeilijke zaak, die wij op ons genomen hebben en die wij zullen doorzetten, zolang onze krachten ons ten dienste staan en die wij, met Gods hulp, tot een goed einde zullen brengen.

Wanneer men echter zoiets groots begint, moet men eerst heel goed weten, wat men eigenlijk wil, anders handelt men als een dwaas of een kind. Verder moet men de goede middelen kiezen... Ik moet bij het begin steeds aan het einde denken en iedere stap, die ik doe, goed overleggen. Dat geldt reeds voor het leven van een enkeling, hoeveel te meer voor een zo grote zaak van het gehele volk, zoals het Zionisme is.

Jammer genoeg heersen juist over de grondbegrippen nog vele vergissingen en misverstanden. Wij moeten daarom heel duidelijk zeggen wat wij willen, hoe, wanneer en waar wij het willen. Anders zijn wij geen verstandige mensen maar warhoofden.

Een van de dingen waarover wij het willen hebben, is het verschil tussen practische en politieke Zionisten.

Mijn beste vrienden, ge hebt beslist reeds gehoord, dat er deze twee soorten Zionisten bestaan. Ge zult ook wel weten, dat er soms meningsverschillen tussen hen zijn. Misschien gelooft ge daarom, dat deze twee kampen elkaars vijanden zijn. Dat wil ik allereerst ophelderen.

Ik ben een politieke Zionist en ken alle bedoelingen en opvattingen van de politieke Zionisten heel precies. Ik kan U zeggen, dat wij geen vijanden van de practische Zionisten zijn. Integendeel, wij koesteren grote eerbied en dankbaarheid jegens die practische Zionisten, die werkelijk hun program uitvoeren — als ze het namelijk uitvoeren kunnen. Maar er zijn ook mensen, die zich practische Zionisten noemen en wier gehele practijk daarin bestaat, dat zij de politieke Zionisten of de Congreszionisten een knuppel

tussen de benen gooien. Die mensen zijn natuurlijk bij ons niet zo geliefd maar wij trekken ons weinig van hen aan. Zij waren tot nu toe niet in staat de vooruitgang van onze beweging tegen te houden. Hopenlijk zal het hun ook verder niet gelukken de goede zaak schade toe te brengen.

Nu spreken wij al de hele tijd van practische en politieke Zionisten en hebben nog niet gezegd, wat deze en gene voorstellen.

Zionisten zijn die Joden, die genoeg hebben van het galoeth en graag zouden willen, dat Erets Israel weer aan het Joodse volk behoort. Hierin zijn de practische en de politieke het eens.

Maar de practische willen meteen beginnen naar Erets Israel te gaan nog voor het ons toebehoort. De politieke daarentegen zeggen: eerst moet het van ons zijn, dan zullen we erheen gaan.

Trouwens ook de practische gaan er niet direct heen. Ze sturen alleen een paar mensen ernaar toe, dat die daar landbouw kunnen beoefenen. Dat zijn *paradekolonisten*. Zoiets ziet er op een afstand heel aardig uit. Men kan dan optreden en vertellen, dat de Joden niet alleen maar venters en bankiers zijn. Ten bewijze zijn er Joden, die aan landbouw doen en wijn verbouwen. Dat is ook een gemakkelijke manier van koloniseren. Op die wijze kan men heel goed blijven waar men is. Men geeft een beetje geld en heeft iets voor het Jodendom gedaan. Dat is heel mooi, zolang als het gaat. Maar het gaat niet lang. Om verschillende redenen.

Als bij de practische kolonisten de gedachte voorzit, dat men eerst een groot aantal Joden naar Erets Israel moet brengen en dan zal men van de Turkse regering, die thans in het bezit van het land is, de rechten voor de Joden verlangen, dan heeft men buiten de waard gerekend. Hoe kan men geloven, dat de immigratie van tienduizend mensen in Palestina niet door de regering zal worden opgemerkt? Ze moet het bemerken en heeft het bemerkt. Want al jaren voordat wij politieke Zionisten opgetreden zijn, heeft ze het immigratieverbod van 1891 uitgevaardigd. Ik vind dat helemaal niet slecht voor ons, want voor de onderhandelingen met de Turkse regering is het veel gunstiger, als zich daar nog geen mensenmassa's gevestigd hebben.

.....

Onze weg is de voorzichtige, verstandige, ik geloof het althans. Ieder houdt zich immers zelf voor verstandig.

Daar wij nu weten, wat wij willen, komt de vraag, wat we te doen hebben. Ge weet, dat we sinds 1897 ieder jaar een congres in Basel houden. Daar worden de wensen en klachten van het

Joodse volk openlijk besproken. Uit het congres wordt een comité gekozen, dat de onderhandelingen met de betreffende regeringen te voeren heeft. Men is ons in het algemeen bij de regeringen gunstig gezind, daar men inziet, dat wij het arme Joodse volk op de juiste wijze willen leiden.

Wanneer onze idealen definitief succes zullen hebben, is natuurlijk niet op een dag en een uur van te voren te zeggen. De leiders van de Zionistische beweging hebben er geen belang bij de arbeid te rekken, want ze worden er immers niet voor betaald en ze zouden blij zijn, als ze het moeizame werk al beëindigd zouden hebben, om wat rust te nemen. Maar voordat we klaar zijn mogen we niet rusten en ik kan U verzekeren, dat wij onze taak precies zo ernstig opvatten als hij is.

Er is reeds veel bereikt. Wij hebben een flink stuk weg afgelegd in deze vier jaren. Wie heeft vroeger iets van Zionisme afgeweten? Thans houden zich reeds de ernstigste staatslieden en de machtigste monarchen met onze zaak bezig en velen helpen op de vriendelijkste wijze mee.

Alleen bij ons Joden is de spot nog groot. De een twijfelt, de ander is ongeduldig. We moeten echter in de eerste plaats onszelf opvoeden, we moeten rustige, energieke, doelbewuste mensen worden, wanneer wij waardig willen zijn in het beloofde land te komen.

De Zionistische verenigingen moeten de plaats zijn waar deze goede Joodse geest wordt gecultiveerd. In iedere Zionistische vereniging moeten flinke mannen en vrouwen worden gekweekt. Men moet zich met Erets Israel vertrouwd maken, men moet de aard en de natuur van het land leren kennen, opdat men niet onvoorbereid is, als de grote dag komt. Tot deze voorlichting zal ook dit blad gestadig bijdragen.

In de Zionistische verenigingen moeten reeds nu de krachten worden voorbereid. Geweldige taken wachten op ons, als we maar eerst onze diplomatieke onderhandelingen tot een goed einde hebben gebracht. We zullen vele, zeer vele flinke mensen nodig hebben, aan wie men een zelfstandige activiteit kan toevertrouwen. Die moeten in de Zionistische verenigingen hun vorming en ontwikkeling vinden.

Alles op zijn tijd. Nu is het de tijd, dat ons volk zich op zijn toekomstige taken ernstig en nauwlettend dient voor te bereiden. Laat aan uw leiders, die gijzelf gekozen hebt, de zorgen over van de onderhandelingen, die in uw welzijn worden ondernomen. Be-

reidt uzelf intussen geestelijk en lichamelijk voor op dat wat komen gaat. Wordt in de eerste plaats flinke mensen. Als we eenmaal zover zijn, dat we met de vestiging in Erets Israel kunnen beginnen, zal dat niet op een planloze, woeste wijze mogen geschieden, zodat iedereen maar daarheen loopt waar het hem bevalt.

Neen, zo zal het niet zijn. Alleen onze Zionistische verenigingen zullen mensen mogen sturen. De gehele zaak moet in de grootste orde en met het grootste overleg gedaan worden. Ik wil thans niet meer zeggen. Maar iedereen zal hieruit reeds begrijpen, welk een betekenis de Zionistische verenigingen dan zullen bezitten. Daarom moet overal de leiding een verstandig plan opstellen, de leden voorlichten, de krachten onderzoeken en op hun juiste waarde schatten. Israel zal mannen nodig hebben: ze moeten er zijn, als men ze nodig heeft. Met ons succes, waaraan ik onwrikbaar geloof, zal alles snel veranderen. De onverschilligen zullen naar ons overlopen en bezweren, dat ze altijd aan onze zijde hebben gestaan. De tegenstanders zullen zich tot ons bekennen. Plotseling zullen dan ook de practische Zionisten *politieke* zijn!

Goed. En wat zullen wij dan zijn? Wij zullen werkelijk naar het land trekken, het op grote schaal koloniseren en niet een paradekolonisatie, maar een echte uitvoeren. Landbouw, industrie, handel, verkeer — het gehele leven van een gezond, modern, op zich zelf steunend volk. Met één woord: wij politieke Zionisten zullen dan de practische zijn.

5 Januari 1900.

Het is misschien niet het meest elegante gezelschap, wanneer men samen met bedelaars en hongerlijders naar een doel streeft. Maar ik spreek niet van de kansel van een synagoge en daarom moge het dan geoorloofd zijn hier op te merken, dat wij Zionisten er niet voor terugdeinzen om samen met bedelaars en hongerlijders op te trekken, als het doel de gerechtigheid is. Misschien zullen wij bij deze gelegenheid de mogelijkheid van sociale verbeteringen ontdekken en verwerkelijken, die dan ook de ongelukkigen en belasten der andere volkeren ten goede komen. Dan eerst zullen wij ware Israëlieten zijn.

(Th. Herzl)

BRIEVEN

Aan S. Wilhelm

Wenen, 20 Februari 1896

Zeer geachte en even dierbare vriend!

Uw charmante mededeling uit het publiek heeft mij bijzonder veel genoegen gedaan. Men houdt mij voor gek. Ik zou het geweest zijn, als ik dat niet had zien aankomen.

Niet ieder die als gek beschouwd wordt, krijgt weliswaar niet na dertig jaar gelijk, maar om na dertig jaar gelijk te krijgen moet men in ieder geval in de eerste weken als gek beschouwd zijn. De schoenmakersleerlingen moeten je nalopen en goede oude vrienden zoals U moeten bezorgd naar je kijken als ze er tenminste niet de voorkeur aan geven je een beetje in de maling te nemen, bijvoorbeeld door de overdreven adressering in een brief e.d.

Dat U echter bij mij zelf komt vragen verraaft een verwarrend gebrek aan kennis van de beneveling, waarvan U denkt dat die mij in haar greep heeft. Iedere krankzinnige houdt zijn waanidee voor verstandig. „And so do I”.

Dus: op het ogenblik ben ik, als ik mij niet vergis, niet van lotje getikt. Wat niet is, kan overigens worden. Maar dat kan zelfs mensen overkomen, die zich nimmer bekommerd hebben om de arme, lijdende mensheid.

Houdt U mij voor wat U wilt, als U mij maar niet voor een slecht mens houdt. Dat schijnt echter niet het geval te zijn, daar U mij toch „oprecht liefhebt”.

En lees als 't U belijft de brochure waarover ge U al vrolijk hebt gemaakt, eens met aandacht door. Deze moeite bent U mij schuldig. En als U geschokt bent in uw spot, schaam U dan niet het mij te zeggen.

Hartelijk groetend,

TH. HERZL

Aan Georg Brandes

Wenen, 10 December 1897

...Ik verlang in genen dele, dat alle Joden naar Palestina gaan. (Argentinië komt niet meer in aanmerking.) Gaan moeten zij die willen en moeten. Dat is voldoende om de nieuwe staat te scheppen, die in zover beter is dan de oude, als een nieuw huis beter is dan een oud.

U weet, hooggeleerde heer, dat deze nieuw-Joodse beweging thans, na nog geen jaar, reeds over de gehele aardbol verbreid is en dat ik het aantal aanhangers zonder zelfbedrog op honderdduizenden mag taxeren. Weliswaar nog een beweging van armen en jongeren, wel nog onbegrepen en verdachtgemaakt — meestal doodgezwegen — maar toch steeds groeiend als een jonge reus. Ik geloof geen ogenblik dat de Jodenstaat zo zal ontstaan als ik hem in de U voorgelegde brochure (die in tien talen is vertaald) ontworpen heb. Wat leeft ontwikkelt zich onafhankelijk van hem die het plantte of voortbracht. Ik geloof echter dat hij zal ontstaan onder gedeeltelijk voortbestaan der diaspora want nu leven alle volkeren in zulk een diaspora.

Wanneer? Misschien aan gene zijde van mijn leven, dat niet nutteloos geweest zal zijn.

Voor liefhebbers en verzamelaars van eigenaardigheden moet de beweging echter alleen als curiosum reeds enig belang hebben, denk ik zo vergenoegd.

Hoogachtend,

de Uwe
TH. HERZL

Aan Dr Mandelstamm in Kiew

Alt-Aussee, Steiermark, 18 Augustus 1901

Mijn lieve, goede vriend,

Ik heb mij moe gelopen en ben door het rapaille, dat over het geld beschikt, niet eens aangehoord. Het zal pek en zwavel moeten regenen om die stenen week te maken.

Het is ongehoord en over vijftig jaar zal men deze mensen op het graf spuwen, als men hoort, dat ik met Abdul Hamid *) bijna

*) Abdul Hamid was sultan van Turkije. In het origineel van de brief staat zijn naam met een cijfer aangegeven.

kl a a r was en alleen het smerige geld niet kon krijgen. Natuurlijk mogen we nu geen lucht geven aan onze toorn en smart, want dan zou ook Abdul Hamid van onze innerlijke zwakte horen en ik moet mij inspannen om hem aan het lijntje te houden, teneinde tijd te winnen, water uit de rots te slaan en geld uit de modder te krabben.

Het zou heel wat gemakkelijker zijn voor mij om nu een punt achter de zaak te zetten en een proclamatie uit te vaardigen: „Dus, Joden, ik arme, hulpeloze journalist heb het in vijf jaar zo ver gebracht, dat ik met Abdul Hamid zelf onderhandelingen voer. Wat ik kon, heb ik gedaan, en meer. Jullie laat mij echter in de steek, jullie bent een last — dat de duivel jullie hale! Ik trek mij van niets meer aan.”

Dit fraaie gebaar, dat zo aangenaam en gemakkelijk zou zijn, is mij ontnomen. Ik moet voortslepen. Het ergste is echter, dat niet slechts de tegenstanders en de indifferenten mij narigheid bezorgen, maar ook de eigen mensen. In de bank kan men niet tot een besluit komen, er zijn wrijvingen, persoonlijke tegenstellingen tussen de directeuren. Wat de een voorstelt, wil de andere niet, enz. Tot ik weer als krachtmens optreden moet, opdat er iets gebeurt.

Ook in het Actionscomité schijnt iets te gisten. Men spreekt over „Jong-Zionisme” enz. Het is werkelijk vroeg, dat wij onze Jongturken hebben. Wij zijn nu eenmaal een volk met veel geest.

Maar tenslotte lach ik daarom. Laten ze mij maar uit de beweging gooien! Voorlopig is mijn enige zorg: geld. Grote goden, waarvandaan kan ik het halen? Ik breek mij het hoofd om iets te vinden.

Het congres zal met kerstmis in Bazel zijn. De ongunstigste tijd. Maar mijn voorstel: Juli in Londen, werd door de fracties afgewezen omdat het mijn voorstel was.

Dit alles onder ons! Gij hebt het voorrecht, dat ik mij bij U uithuil omdat ik met geheel mijn hart van U houd.

Uw zeer toegenegen

BENJAMIN **)

Wenen, 14 Januari 1904

Aan David Wolffsohn

Beste Daade!

Jij bent een brave kerel — maar wat denk je van mij?

**) Benjamin, de Hebreeuwse voornaam van Herzl.

Jij biedt me aan, dat ik mij door enige mensen uit onze beweging een jaarlijkse toelage zal laten uitkeren om in Londen te leven en de Beweging van daar uit te kunnen leiden. Ja, en mijn zelfrespect? Geloof jij, dat ik zulk een beschamende toestand zou kunnen verdragen? Waartoe zou ik van jullie geld moeten aannemen? Omdat ik naar eigen overtuiging gehandeld heb? En wat hebben jullie daaraan? Is het jullie zaak, jullie onderneming, jullie materieel belang, dat ik dien?

Neen, beste Daade, zet dat maar uit je hoofd. Het is stellig niet af te keuren, als men bij een zakelijke, eerlijke onderneming tegen beloning in dienst treedt. Maar bij een ideeële onderneming is zulks — naar mijn begrippen — onfatsoenlijk, hoe vreemd dat ook moge klinken. Ik ben in dienst bij de Neue Freie Presse — helaas! — maar ik acht me daar niet minder om. Ik zou ook een onderneming, die niets met journalistiek heeft te maken, tegen honorering kunnen leiden, wanneer ik tegen mezelf zou zeggen: daar heb je verstand van en je verdient terecht je salaris, omdat je de onderneming meer geld inbrengt dan men je betaalt en dan misschien een ander zou verdienen. Maar dat, wat jij voorstelt, hoewel je hele oude vriendschap eruit spreekt, komt voor mij niet in aanmerking, daar het mijner onwaardig is.

De vele, elkaar tegensprekende aanmerkingen van onze vrienden maken mij een beetje dol. Wij zijn een te nerveus volk.

Ik reis overmorgen naar Rome, waar ik een nieuw groot plan ga uitwerken. Dat is streng geheim! Op 1 Februari ben ik weer hier. Regel het zo, dat je niet vroeger komt. Misschien heb ik je direct wat te zeggen.

Hartelijke groeten, je trouwe

BENJAMIN

Franzensbad, 6 Mei 1904

Beste Daade!

Dit is de rest van mijn brief, die ik naar Londen schreef; het andere, wat op een verkeerde veronderstelling berustte, heb ik geannuleerd.

Ik doe hier een hart-kuur. Mijn moeder weet er niets van; zij gelooft, dat ik alleen hier ben om uit te rusten.

Bega geen domheden als ik dood ben.

Hartelijk groet je een kapotgewerkte

BENJAMIN

HERZLS LEVEN

- 1860 – 2 Mei Theodor Herzl wordt geboren in Boedapest als zoon van Jacob Herzl en Jeannette Herzl-Diamant. Zijn ouders stierven resp. 1902 en 1910. Zijn enige zuster stierf op zestienjarige leeftijd (in 1877).
- 1878 Zijn ouders verhuizen naar Wenen. Herzl gaat rechten studeren aan de Universiteit van Wenen.
- 1884 Slaagt voor het doctoraal rechten.
- 1884 – 1885 Is werkzaam als advocaat maar wordt later toneelschrijver en journalist.
- 1889 Trouwt met Julie Naschauer, uit welk huwelijk drie kinderen worden geboren: Pauline, Hans en Trude.
- 1891 – October Benoemd tot Parijs correspondent van de Neue Freie Presse.
- 1894 Schrijft: Das neue Ghetto. Ongeveer tegelijkertijd wordt zijn Palais Bourbon gepubliceerd.
- 1895 – Januari Openbare degradatie van Dreyfus.
- Mei Eerste brief aan Baron de Hirsch.
- Juni Onderhoud met Baron de Hirsch. Zijn plan voor politieke actie wordt afgewezen.
- Juni – Juli Eerste ontwerp van Der Judenstaat.
- September Gaat terug naar Wenen en wordt feuilleton-redacteur van de Neue Freie Presse.
- 1896 – 14 Februari Der Judenstaat komt uit.
- 21 Juni Officieel onderhoud met de Groot-Vizier.
- 1897 – 4 Juni Eerste nummer van Die Welt.
- 29–31 Aug. Eerste Zionistencongres in Bazel. Oprichting van de Zionistische Wereldorganisatie.
- 1898 – 28–30 Aug. Tweede Zionistencongres in Bazel.
- 1898 – 26 October Herzl en zijn begeleiders landen in Jaffa. Hij bezoekt de Joodse kolonies in Palestina.
- 28 October Officieuze ontmoeting met Duitse keizer op de weg naar Mikweh Jisrael.

- 2 November Officiële audiëntie bij de Duitse keizer in zijn hoofdkwartier bij Jeruzalem.
- 1899 - 15-17 Aug. Derde Zionistencongres in Bazel.
- 1900 - 2 Augustus Vierde Zionistencongres in Londen. Ofschoon nauwelijks hersteld van ernstige ziekte neemt Herzl eraan deel.
- 1901 - 18 Mei Officiële audiëntie bij Abdul Hamid II. Herzl biedt aan de schulden van de Sultan te betalen; de Sultan belooft een pro-Joodse verklaring.
- 29-31 Dec. Vijfde Zionistencongres in Bazel. Stichting van het Joods Nationaal Fonds.
- 1902 - 7 Juli Herzl verschijnt voor de Koninklijke Commissie voor immigratie van vreemdelingen in Londen.
- 24 Juli Biedt de Sultan in Constantinopel geld aan voor een charter. Aanbod niet geaccepteerd.
- 22 October Joseph Chamberlain, Engels minister van koloniën, deelt Herzl in onderhoud mee, dat de Engelse regering het El-Arish-project zal goedkeuren indien Lord Cromer zich niet verzet.
- 1903 - 8 Augustus Audiëntie in St. Petersburg bij Von Phleve, Russisch minister van binnenlandse zaken.
- 22-28 Aug. Zesde Zionistencongres in Bazel. Het conflict over de aanvaarding van het Uganda-project.
- 1904 - 23 Januari Audiëntie bij de koning van Italië.
- 25 Januari Audiëntie bij Paus Pius X, die geen pro-Zionistische verklaring wil afleggen.
- 16 Mei Laatste aantekening in de Dagboeken.
- Juni Gaat voor herstel naar Eidelach.
- 4 Juli Theodor Herzl overlijdt.

Ik weet niet, wanneer ik sterven zal, maar het Zionisme zal nooit sterven. Sinds de dagen van Bazel heeft het Joodse volk weer een volksvertegenwoordiging; dus zal de Joodse staat ontstaan.

(Th. Herzl)

Verantwoording

Bij de keuze uit de geschriften van Herzl heb ik mij, gezien de beperkte omvang, die tot mijn beschikking stond, laten leiden door de gedachte, dat voor de lezer van onze tijd vooral dat moment belangrijk was, waarop Herzl zelf gegrepen werd door de idee van de Joodse staat. Van zijn brochure, die het nieuwe tijdvak van onze geschiedenis inluidt, zijn daarom grote gedeelten opgenomen en slechts weggelaten zijn die stukken, die van technische aard zijn en nimmer, in deze vorm, uitgevoerd werden. Tevens wilde ik iets laten zien van de manier waarop de gedachte in hem zelf groeide, van de schuchtere manier, waarop hij eerst trachtte haar door een ander te laten verwezenlijken en hoe Herzl tenslotte zelf in de openbaarheid trad met zijn programmatische verklaringen en redevoeringen. Daarin komt ook reeds tot uitdrukking op welke weerstanden hij stootte en hoe hij die bestreed. Een voorbeeld daarvan zien wij in zijn polemische artikelen maar duidelijker en menselijker zijn nog zijn dagboeken en brieven: van de laatste heb ik enkele opgenomen, die zowel de stylist als de mens in Herzl typeren.

Dit boekje pretendeert niet een volledig overzicht van de geschriften van Herzl te geven. Soms was het nodig om bepaalde gedeelten te schrappen teneinde wijdlopigheid en herhalingen te vermijden.

Voor wie meer van en over Herzl wil weten, staat een omvangrijke literatuur ter beschikking. Zijn werken zijn in 5 delen uitgegeven door het Jüdische Verlag (Berlijn, 1934). De belangrijkste biographie is die van Alex Bein (Wenen, 1934; ook in het Engels vertaald) terwijl verder in Joodse en Zionistische geschiedwerken natuurlijk uitvoerig over hem gesproken wordt. Klassiek en onovertroffen is: A. Böhm, *Die zionistische Bewegung I* (Tel-Aviv, 1935).

Ik wil deze technische aantekeningen niet beëindigen zonder een persoonlijke opmerking. Bij het herlezen van de geschriften van Herzl voor deze bloemlezing trof het mij herhaaldelijk hoe moeilijk het was om een keuze te maken, die gericht is op de belangstelling van de mens van onze tijd. Aan de ene kant immers is veel van wat Herzl schreef achterhaald door de tijd; voorspellingen, die in zijn tijd gewaagd leken, werden niet slechts bewaarheid maar zeer vaak overtroefd door de werkelijkheid, zodat ze thans al te gema-tigd schijnen. Opvattingen, die door hem moeizaam veroverd werden en die een revolutie in het denken van de Joden teweeg-

gebracht hebben, zijn tegenwoordig vanzelfsprekend en omdat een enkele keer vóór en heel vaak na hem, diezelfde meningen veel indringender en treffender geformuleerd zijn, zien ze er bij Herzl uit als gemeenplaatsen. Daartegenover staat echter, dat voor ons, Zionisten, elk woord van Herzl, ook dat, wat niet zijn verwezenlijking in de praktijk vond of zelfs weerlegd is, een dierbare herinnering is en als het ware geheiligd werd door de geschiedenis. Daar, bij hem, ligt de geboorte van onze beweging, de geboorte van de Joodse staat. Ik wil hiermee niet zeggen, dat het succes, dat tenslotte zijn streven bekroond heeft, de maatstaf is van onze verering en liefde voor Herzl. Hij is niet een historische datum, een interessant unicum van menselijk inzicht. Voor ons heeft hij heel wat meer en heel wat anders betekend. Zowel de wijze waarop hij tot het Joodse volk teruggekeerd is, als de woorden en de werken, die deze ommekeer gevolgd zijn, waren ons een aansporing en voorbeeld gedurende de vele jaren, dat de Joodse staat nog niet bestond. Meer nog in de tijden van tegenslag dan in de tijden van voorspoed was Herzl ons nabij. Toen het Joods Nationaal Tehuis grote moeilijkheden ondervond, toen het antisemitisme ook in de Westerse landen steeds onbeschaamder zijn kop opstak, was Herzl ons een voortdurende prikkel om op de ingeslagen weg voort te gaan. Zijn succes is voor ons, Zionisten, een gelukkige, maar tegelijkertijd enigszins curieuze bijzonderheid; zijn hartstochtelijke enthousiasme en zijn onbuigzame wilskracht echter waren het werkelijke erfdeel dat hij ons heeft nagelaten. Daarom is het ons niet mogelijk om zijn woorden te meten met litteraire of historische maatstaf en we kunnen slechts hopen, dat van de inspiratie en de steun, die ons de mens Herzl geweest is, ook iets over zal gaan op de lezers van dit boek.

J. MELKMAN

